

PISANII

ALEXANDRU BUIA

1911 - 1964

S
Â
N
G
E
O
R
Z
E
N
E

SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADIȚIE LOCALĂ
ANUL IX, NR. 6(94), IUNIE 2020

1915, DECEMBRIE 31
 Caricatură de război: conducătorii lumii jucând șah

La mulți ani 1916! (Jozsef) Blum

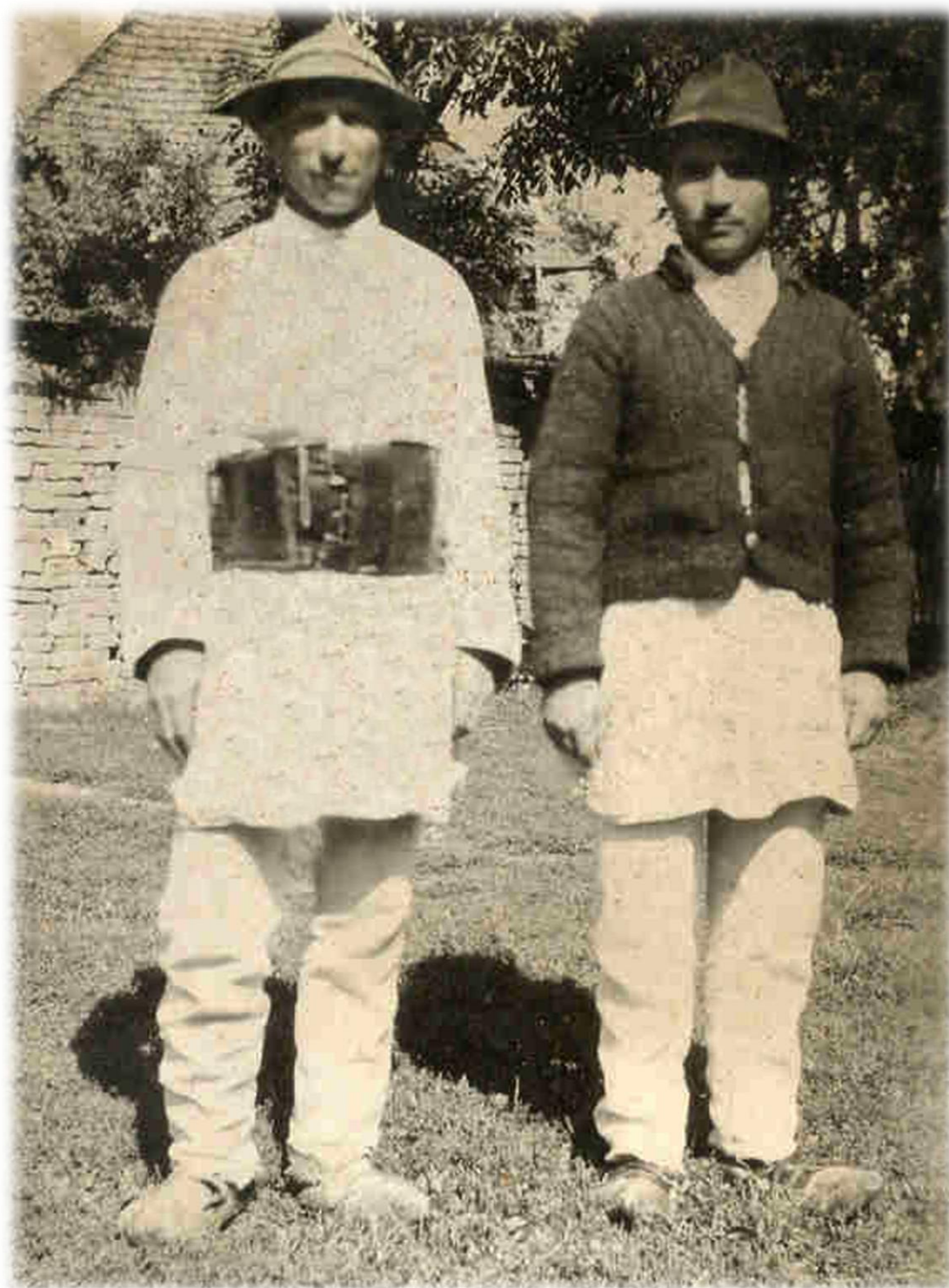
Adresată de Jozsef Blum, domnului învățător Marcu Ioan din Sângeorz-Băi

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Învățător Ioan Marcu* – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografiile și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL IX, NR. 6(94), IUNIE 2020

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor **FLORIN HODOROGA**
teolog **ALEXANDRU DĂRĂBAN**

Redactor responsabil: Alexandru Dărăban

Colaboratori permanenți: Dr. Elisabeta Scurtu, Preot Dr. Maxim (Iuliu-Marius)
Morariu, Dr. dorin Dologa, Icu Crăciun, Florin Hodoroga

Tehnoredactare: Alexandru Dărăban

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com

Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniiisang.wordpress.com>

COPERTA 1: Fotografie cu Alexandru Buia (1911-1964)

COPERTA 2: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 3: Carte poștală din Primul Război Mondial

COPERTA 4: Carte poștală din Primul Război Mondial

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Vicariatul greco-catolic Năsăud, Leon Prădan, Cornel Rusan, Iosif Ciunterei, Liceul „Solomon Haliță” Sângeorz-Băi), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi, colecția personală a artistului Maxim Dumitraș

Cuprins

<u>CUPRINS</u>	5
ALEXANDRU BUIA (1911-1964)	6
<u>BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE</u>	
ELISABETA SCURTU, <i>Familia preoțească greco-catolică din Țara Năsăudului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până la jumătatea secolului al XX-lea</i>	9
*** <i>Inventarul tuturor odoarelor bisericesti în Parohia Sângeorz</i>	21
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind locuitorii din Sângeorz-Băi în anul 1863</i>	23
<u>DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI – Publicistica</u>	
<i>Graz, ziua de Anul Nou 1873</i>	29
<i>Graz, la începutul lui Mărțișor 1873</i>	33
<u>DIN GRANIȚĂ</u>	
*** <i>Despre alegerea deputaților dietali</i>	36
<i>Eveniment la Salva</i>	41
<u>MEMORII</u>	
<i>Ziar de război – 1914-1918</i>	50
<u>RECENZII</u>	
PR. DR. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU, <i>Recenzie</i>	60
Drd. MIHAI-OCTAVIAN GROZA, <i>Recenzie</i>	62

ALEXANDRU BUIA

1911 - 1964

ALEXANDRU BUIA

s-a născut pe 23 martie 1911, în localitatea Sângeorz-Băi, mai demult Sângeorzul Român, o localitate frumoasă, situată pe malul Someșului Mare. Localitatea este atestată documentar din 1245, când purta numele de Sanct Gurgh. A aparținut din 1762 până în 1851 Districtului Grăniceresc Năsăudean, cunoscut și sub numele de Al Doilea Regiment Valah de Infanterie Grănicerească nr. 17. Se pare că numele localității provine de la Sfântul Gheorghe, sărbătorit la începutul fiecărei primăveri, când localnicii urcau cu oile la pășunat. A fost al zecelea copil dintr-o familie cu unsprezece copii. A urmat Liceul din Năsăud, a cărui clădire a fost construită în 1888 și la a cărui fondare a contribuit și bunicul academicianului Grigore Moisil. În perioada studiilor liceale a primit o bursă din fondurile grănicerești. A absolvit liceul în 1929. Profesorii l-au remarcat și l-au comparat cu alt om important al locurilor năsăudene, Florian Porcius (1816-1906), unul dintre cei mai de seamă creatori ai terminologiei botanice românești, membru al Academiei Române din 1882. Poate de aceea l-au îndemnat să se înscrie la Academia de Înalte Studii Agronomice din Cluj. Poate și pentru că alt ilustru năsăudean, Iuliu Prodan, profesor la catedra de botanică descriptivă și fitopatologie de la Academie, fusese profesor secundar la Liceul din Năsăud.

Și aici a fost remarcat pentru sârguința cu care învăța, pentru altruismul manifestat în toate împrejurările, pentru calitățile de organizator și orator. Așa se face că, în perioada studiilor universitare, a devenit Președinte al Asociației Studenților din Centrul Universitar Cluj și a participat, în 1934, la Congresul Internațional al Studenților ținut la Veneția.

La terminarea studiilor universitare, în 1934, a obținut diploma de inginer agronom cu distincție și a fost numit asistent la catedra de Botanică și Fitopatologie, condusă de profesorul Iuliu Prodan. Sub îndrumarea acestuia își elaborează teza de doctorat cu titlul „Cercetări asupra Cuscutei din România”, susținută în 1938 și publicată un an mai târziu, în 1939. O lucrare valoroasă, continuată mai apoi în cercetările sale, în cadrul căreia a descoperit mai multe unități sistematice noi pentru știință și care îi poartă numele. Iată numai câteva: *Cuscuta basarabica* Buia, *Cuscuta prodani* Buia. Această lucrare îl situează printre puținii monografi din lume ai genului *Cuscuta*, dar l-a recomandat, științific vorbind, pentru ocuparea, în 1940, a postului de profesor suplinitor la Catedra de Botanică sistematică, anatomie și fiziologie vegetală, iar apoi, în 1943, ca profesor titular. În acea perioadă a elaborat și publicat, în 1948, cursul de „Botanică sistematică”.

Calitățile sale profesionale și de bun organizator l-au propulsat, de asemenea, din 1945, în funcția de Decan al Facultății de Agronomie din Cluj. Era o personalitate cunoscută în lumea botaniștilor când, în 1948, a fost solicitat de Ministerul Învățământului Public să vină la Craiova pentru organizarea Institutului Agronomic și dezvoltarea învățământului botanic, a învățământului agronomic în Oltenia. Acum, după mai bine de șaiszeci de ani de la începuturile învățământului agronomic la Craiova, se poate spune că profesorul Alexandru Buia și-a îndeplinit cu brio misiunea de apostolat.

A editat monografia „Flora Olteniae Exsiccata”. A publicat, în 1961 și 1962, „Elemente de morfologie vegetală”, cursul de „Morfologia plantelor”, a participat la elabo-

rarea mai multor monografii, apărute după decesul său. Este vorba de tratatul de „Botanică agricolă”, apărut în 1965, de cursul „Botanică”, apărut în 1967 sub coordonarea lui Mihai Răvăruț, de „Flora mică a României”, lucrare coordonată de magistrul său, Iuliu Prodan, și care a apărut în trei ediții: 1958, 1961 și 1966. Din 1955 și până în 4 octombrie 1964, când a trecut la cele veșnice, a fost Rector al Institutului Agronomic „Tudor Vladimirescu” din Craiova.

Grădina Botanică – Alexandru Buia

Una dintre realizările de primă importanță ale profesorului Alexandru Buia a fost Grădina Botanică. Nu trebuie să uităm că a venit de la Cluj, unde școala de botanică are rădăcini puternice. Alexandru Buia, ca, de altfel, toți marii botaniști, știa că fără o grădină botanică și un herbar științific nu se poate asigura un învățământ superior de nivel mondial. Înființarea Grădinii Botanice din Craiova a fost rezultatul implicării mai multor persoane cu putere de decizie din Craiova și din regiunea Oltenia, a fost rezultatul implicării afective a cadrelor didactice, a studenților și a salariaților Institutului Agronomic, dar persoana catalizatoare a acestor energii a fost profesorul Alexandru Buia. Mai întâi s-a obținut aprobarea Ministerului Agriculturii, care a asigurat și finanțarea inițială a lucrărilor de amenajare. Apoi, administrația locală, prin Decizia din 29 august 1952, a repartizat Institutului Agronomic terenul Parcului „7 Noiembrie – Fântâna Jianu”. Profesorul Buia s-a implicat direct în elaborarea proiectului de amenajare a Grădinii și a prevăzut toate sectoarele unei grădini botanice universitare. Terenul inițial era plat, iar pentru crearea condițiilor ecologice a fost necesară amenajarea unui microrelief specific cu înălțimi cuprinse între 1,5 și 30 m. Mai mult, folosind apa colectată din izvorul fântânii Jianu, construită de Hagi Stan Jianu în jurul anului 1800, s-au amenajat trei lacuri, cu o suprafață totală a luciului de apă de 0,3 ha. Această amenajare a permis cultivarea de specii autohtone și exotice, erbacee și lemnoase.

O componentă importantă o reprezintă Herbarul. S-a început cu herbarul cumpărat de la familia Borza, format din 10.000 de coli editate, și a fost completat cu herbarul profesorului Buia, compus din circa 20.000 de coli cu plante presate, colectate din aproape toate regiunile țării și determinate de acesta. Pe aceste coli a rămas, ca mărturie, scrisul holograf al profesorului Buia. Pe 13.03.2002, Colegiul Senatului Universității din Craiova, ca dovadă de apreciere postumă a activității profesorului Buia, a hotărât ca Grădina Botanică din Craiova să poarte numele ctitorului său, „Alexandru Buia”.

Referințe bibliografice: Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, Vol. II – *Urme peste veacuri*, Bistrița, 1974, pp. 304-306; <https://www.gds.ro/Local/2010-03-27/Alexandru-Buia-ctitorul-Gradinii-Botanice-din-Craiova/>; <http://www.radiooltenia.ro/strada-alexandru-buia/>

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

**Familia preoțească greco-catolică din Țara Năsăudului
din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până la jumătatea
secolului al XX-lea**

ELISABETA SCURTU

Din punct de vedere material și intelectual, preoțimea greco-catolică a avut de-a lungul vremii un traseu ascendent, favorizat de drepturile, beneficiile și privilegiile acordate. Dacă la începutul înființării Bisericii Unite, majoritatea slujitorilor se confundau ca simpli „economi”¹, unii chiar neștiutori de carte, cu puțin habar să „zbiere în biserică”², cu timpul aceștia au trebuit să exceleze printre credincioșii pe care îi slujeau. Purtarea morală bună și pregătirea intelectuală, concretizată în studii superioare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au devenit calitățile indispensabile unui preot. Desigur, pentru desfășurarea procesului amintit, a fost nevoie de mai bine de un secol, însă rezultatele au fost îmbucurătoare, dacă stăm doar să enumerăm preoții care s-au remarcat în mișcări naționale, precum cea memorandistă, ca oameni politici, mari filantropi, susținători ai culturii și învățământului, etc.

Există mai multe aspecte de interes privind familia preoțească greco-catolică năsăudeană, pe care ne-am propus să le dezbatem pe viitor, în materialul de față rămânem la o analiză simplă a sistemului familial și evoluția acestuia în perioada precizată.

Primele date concrete despre numărul membrilor familiei le deținem din 1859 și se datorează unor „informațiuni” cerute de Vicariat³. Din păcate, statistica nu este completă pentru că aceasta cuprinde situația din 16 așezări, însă aceste date, completate cu cele din registrele botezaților, redau o imagine de ansamblu asupra fa-

---

¹Agricultori.

²Expresia aparține vicarului Macedon Pop care sublinia slaba pregătire a preoților și după 1800, astfel încât ajungeau să slujească persoane care știau „numai scrie, citi și zbiera în biserică sau în lipsa acestora, pe alții din comună, care știau ceva din cântările bisericesti și absolviseră școlile normale”. Macedon Pop, *Vicarii năsăudeni*, Editura Mega, 2014, Cluj-Napoca, p. 62.

³Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, în continuare SJANBN, fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 121, ff. 66-100.

ELISABETA SCURTU

miliei preoțești, prezentată în tabelul de mai jos.

Nr. crt.	Parohia	Numele preotului	Data nașterii	Data hirotonirii	Copii
1.	Bichigiu	Vasile Dolha	01.01.1806	-	Irina, Leon, Ana, Grigore.
2.	Feldru	Ioan Pop	09.02.1784	-	Celibe
3.	Găureni	Mihăilă Onișoru	28 septembrie 1825	28 iunie 1853 prin Sterca Șuluțiu	O fată sub doi ani
4.	Hordou	Sebastian Coșbuc	23 aprilie 1818	27 septembrie 1843 prin Ioan Lemeni	Raveca, Leon, Elisabeta, Anchidim, Anica, Sinefta, Anghelina
5.	Ilva Mare	Ioan Gălan-paroh	17 iunie 1817	22-24 februarie 1843 prin Ioan Lemeni	Văduv, un fiu care funghează în biserică.
-	Ilva Mare	Grigore Gălan-cooperator	10 ianuarie 1790	13-15 martie 1815 prin Ioan Bob	5 copii, toți așezați
6.	Ilva Mică/Leșu	Emanuel Calina	26 iunie 1826	17 noiembrie 1854 la Blaj	Două fete
7.	Lușca	Grigore Mureșan	1832	-	Doi copii: Titu, Aurelia
8.	Maieru	Ștefan Hangea	19 octombrie 1781	1817 prin Ioan Bob	Avea 5 feciori și 2 fete
9.	Măgura	Iacob Siterița	1825	-	-
10.	Mititei	Basilii Șioldea	27 aprilie 1831	23 noiembrie 1853	Un fiu
11.	Mocod	Leon Vertic	8 februarie 1812	11 noiembrie 1841 prin Ioan Lemeni	Doi feciori și o fată de 4 ani. Un fecior a studiat la Blaj, unul la Bistrița.
12.	Năsăud	Grigore Moisil	-	-	Amalia, Iuliu, Constantin

FAMILIA PREOȚEASCĂ GRECO-CATOLICĂ DIN ȚARA NĂSĂUDULUI DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XX-LEA

-	Ioan Lazăr	1803	-	Feronia, Dimitrie, Ioan, Nastasia, Ludovica, Rafila.	
13.	Nepos	Macedon Maiorean	1 8 februarie 1815	26 ianuarie 1847 prin Ioan Lemeni	3 copii, un fiu și două fete
14.	Parva/Rebra	Ioan Sângeorzan	29 august 1825	1 august 1850 prin episcopul Erdely	4 copii, 3 fete și un fecior dintre care doi urmau Școala Normală din Năsăud
15.	Poiana	Iacob Candale		13 nov. 1853, prin Alexandru Sterca Șuluțiu	Maria, Elisabeta
16.	Poieni	Domide Pop	-	-	-
17.	Rebrișoara	Grigore Pop			Maria, Ana, Ștefan, Raveca, Leon, Ludovica.
		Ștefan Pop	1822		Fără copii
18.	Rodna Nouă	Larion Filipoi	21 martie 1834	17 noiembrie 1854 la Blaj prin Alexandru Sterca Șuluțiu	Nu are copii
19.	Rodna Veche	Clement Lupșai	1800/1808		Maria, Ana, Sofia
20.	Romuli	Roman Cornea	-	-	Firoana, Ioan, Demeter, George, Fironia, Vasile.
21.	Runcu	Ioan Pop	29 august 1824	22 iulie 1854 prin Sterca Șuluțiu	Văduv, 3 prunci.

ELISABETA SCURTU

22.	Salva	Petru Pavelea	-	-	?
23.	Sângeorz	Simeon Tanco	22 mai 1822	23 februarie 1853 la Blaj prin Alexandru Sterca Șuluțiu	Nu are copii
24.	Suplai	George Feti	15 aprilie 1828	2 iulie 1853 prin Alexandru Sterca Șuluțiu	Catalina, Irina, Palagea, Raveca, Ioan.
25.	Telciu	Grigore Pop	10 octombrie 1831	1854 prin Sterca Șuluțiu	2 prunci mici
26.	Zagra	Ștefan Mani	1 august 1805	19 aprilie 1831 prin Samuel Vulcan	6 copii, 3 băieți și 3 fete. Fiul cel mare se află în Blaj, al doilea în Bistrița și al treilea la școala din sat.

Famiiliile preoților în anul 1859

Se întâlnesc puține cazuri de familii fără copii, dar și acestea puteau fi întregite prin adopție. Ștefan Buzilă amintește despre preotul Iosif Lupșai, fiul lui Ioan Buta, că a fost adoptat de căprarul Ioan Lupșai din Ilva Mare, schimbându-și prin urmare și numele¹. Din documente știm că preotul Ștefan Pop din Rebrîșoara nu a avut copii biologici, dar a adoptat un copil din Parva pe nume Ioachim, care în 1870 frecventa gimnaziul din Năsăud². Mai târziu, acesta a fost susținut de tatăl adoptiv pentru a deveni cantor în biserica din sat. O altă sursă amintește că Ștefan Pop a avut și o fiică, tot înfiată, căsătorită apoi în localitate³. Nici Vasile Dumbravă nu a avut urmași biologici, ci doar o fiică adoptată cu numele Susana, care în 1895 învăța la Gherla.

Există și situații în care adopția se manifesta ca responsabilitatea față de membrii familiei extinse, de pildă atunci când copiii unei rude rămâneau orfani. Din

¹Ștefan Buzilă, *Monografia comunei Sâniosif sau Poiana*, Tipografia lui George Matheiu în Bistrița, Sâniosif, 1910, pp. 233-236.

²SJANBN, fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 417, f. 168.

³SJANBN, fond *Emil Precup*, dosar 55, f. 40 v.

FAMILIA PREOȚEASCĂ GRECO-CATOLICĂ DIN ȚARA NĂSĂUDULUI DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XX-LEA

documente știm că preotul Clement Lupșaiu a avut două fiice, Ana și Sofia și încă o nepoată ca „fiică adoptată” pe nume Lucia. De multe ori, grija și susținerea materială cuprindea și alți membri, fără a se recurge neapărat la adopția legală. Preotul Teodor Miron amintea, în toamna anului 1850, că își ajută nora la creșterea celor nouă nepoți¹. În primăvara anului 1861, Grigore Pop din Rebrîșoara, având mari neînțelegeri cu fiul său din cauza împărțirii veniturilor parohiale, susținea că avea în grijă doi nepoți mici, căci mama lor Raveca, era văduvă și grav bolnavă². Și Ștefan Buzilă avea în 1917 în creștere doi copii ai Mărioarei, fiică decedată³.

Familiile cu doar unul sau doi copii sunt, de asemenea, puține. Într-o familie se nășteau în medie șase copii, însă nu toți ajungeau la maturitate din cauza mortalității infantile foarte mari⁴. Dăm ca exemplu familia preotului Vasile Dolha căruia i s-au născut șapte copii: **Marina** a murit la vârsta de șase ani⁵, **Ana**, născută la 20 ianuarie 1837⁶, dar decedată după patru ani; **Irina**, născută la 28 octombrie 1839⁷, **Grigore** a decedat în octombrie 1849, după doi ani de viață, răpus de o boală de pânțece⁸; **Leon**, născut la 20 februarie 1842⁹, **Ana**, născută în august 1844¹⁰ și **Grigore**, născut în februarie 1847¹¹. Dintre cei șapte copii, au supraviețuit doar patru. Un alt exemplu este al familiei Lazăr din Năsăud, preotul și soția sa având, conform registrelor botezaților, 10 copii: în 1832 s-a născut **Nastasia** care a murit după cinci ani de viață¹²; la 19 iunie 1835 s-a născut **Feronia**¹³; apoi în martie 1837, **Dimitrie**¹⁴; **Ioan**, în octombrie 1838¹⁵, **Nastasia**, în martie 1841¹⁶; **Iacob**, în 1843, dar care a murit un an mai târziu din cauza unei boli la pânțece¹⁷; la 23 octombrie 1844 s-a născut o altă **Nastasia**, probabil cealaltă murise¹⁸; în august 1845 a urmat **Ludovica**¹⁹ decedată la doi ani de cori²⁰; în iulie 1847 s-a născut o altă fată numită tot **Ludovica**¹, iar apoi în iunie 1849 s-a născut **Rafila**². Din 10 copii au supraviețuit doar șase.

¹SJANBN, fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 19, f. 12 v-r.

²*Ibidem*, dosar 147, f. 33 v-r.

³*Ibidem*, dosar 1186, f. 51.

⁴Elisabeta Scurtu, *Mortalitatea infantilă din Sângeorz în secolul al XIX-lea*, în *Revista Bistriței*, 2015, pp.171-175.

⁵SJANBN, fond *Colecția registrelor parohiale greco-catolice de stare civilă*, registrul 80, f. 16.

⁶*Ibidem*, f. 17 v.

⁷*Ibidem*, f. 19 v.

⁸*Ibidem*, f. 57 v.

⁹*Ibidem*, f. 21 v.

¹⁰*Ibidem*, f. 23 v.

¹¹*Ibidem*, f. 25 v.

¹²*Ibidem*, dosar 778, f. 84 v.

¹³*Ibidem*, dosar 776, f. 41.

¹⁴*Ibidem*, f. 44 v.

¹⁵*Ibidem*, f. 47.

¹⁶*Ibidem*, f. 50.

¹⁷*Ibidem*, dosar 778, f. 95.

¹⁸*Ibidem*, dosar 776, f. 54 v.

¹⁹*Ibidem*, f. 56.

²⁰*Ibidem*, dosar 778, f. 98.

ELISABETA SCURTU

Conform datelor adunate reiese că media nașterilor era de șase copii, iar a copiilor care ajungeau la maturitate era patru. Situația era asemănătoare și după o jumătate de veac, după cum relevă datele adunate din „informațiunea preotului” din anii 1900, 1902 și 1904³.

Nr. crt.	Parohia	Numele preotului	Vârsta/Data nașterii	Anii preoției /Data hirotonirii	Copii
1.	Bichigiu	Damian Pop**	40 ani	16	Leonidas, Emil, Eugen.
2.	Feldru	Constantin Pop***	48	22	Fără copii
3.	Găureni	Mihăilă Onișor	28 septembrie 1825	28 iunie 1853 prin Sterca Șuluțiu	Gavrilă, Rafila, Tavifta, Victor, Mihăilă, Maria.
4.	Hordou	Iacob Pop**	41	5	Fără copii
5.	Ilva Mare	Ieronim Slăvoacă**	46	15	9 copii: Virgil, Traian, Tit, Letiția, Sabina, Ana, Ieronim, Victoria, Viorica.
	Ilva Mare	Dănilă Mălai cooperador**	33	8	Anton, Dănilă, Livia.
6.	Ilva Mică	Nicolau Georgiță**	62	35	Ioan, Aurelia.

¹Ibidem, dosar 776, f. 59.

²Ibidem, f. 62 v.

³Pentru o utilizare mai ușoară a datelor am folosit * pentru informațiunea preotului pentru anul 1900 (SJANBN, fond Vicariatul Rodnei, dosar 845, ff. 116-153); ** pentru anul 1902 (SJANBN, fond Vicariatul Rodnei, dosar 886, ff. 138-159); și *** pentru 1904 (SJANBN, fond Vicariatul Rodnei, dosar 934, ff. 110-146). Informațiile privitoare la preoții fără însemne au fost completate din registrele parohiale greco-catolice de stare civilă, anii extremi fiind 1900-1904.

FAMILIA PREOȚEASCĂ GRECO-CATOLICĂ DIN ȚARA NĂSĂUDULUI DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XX-LEA

7.	Leșu	Leon Coșbuc***	58	32	5 copii: Vasile, Valeria, Victor, Veturia, Valeriu.
8.	Lușca	Ioan Ciurdărean**	n. 1858	h. 1884	6 copii: Aureliu, Valeriu, Pompei, Leon, Maria, Emil.
9.	Maieru	Lazăr Avram*	36	12	Horea, Iancu.
10.	Măgura	Zaharie Bulbuc*	38	11	5 copii: Virgil, Otilia, Elena, Maria, Amalia.
11.	Mititei	Basilu Șioldea	73	51	7 copii: Anchidim, Leon, Victoria, Valeriu, Ludovica, Vasile, Ioan.
12.	Mocod	ValeriuVertic	-	-	Fără copii
13.	Năsăud	Dr. Ioan Pop	-	-	?
		Teofil Rotariu	-	-	?
14.	Nepos	George Moldovan***	31	7	Ioan, Valeriu.
15.	Parva	Ioan Sângeorzan*	76	51	Văduv, 5 copii: Vasile, Iulius, Maria, Laura, Lucreția.
16.	Poiana	Ștefan Buzilă			

ELISABETA SCURTU

17.	Poieni	Ioan Rus**	36	9	Pompei, Liviu, Emilia.
18.	Rebra	Onisim Rotar***	55	29	Teofil
19.	Rebrișoara	Anton Precup	49	22	5 copii: Aurelia, Anchidim, Emil, Elisabeta, Gavrilă.
20.	Rodna Nouă	Pamfilu Grapini*	45	20	Sabina, Natalia, Silvia, Octavia, Liciniusșîncă un copil.
21.	Rodna Veche	Ilarion Filipoiu*	67	17 nov. 1854	Fără copii
	Filia Colbul Băilor	Gerasim Domide*	45	20	Văduv, copii: Leonida, Elena.
22.	Romuli	Ioan Bal			?
23.	Runc	Teodor Dumitru**	47	18	4 copii: Emil, Virginia, Valeriu, Aureliu.
24.	Salva	Vasile Dumbravă***	51	32	Fărăcopii.
25.	Sângeorz	Silviu Sohorca**	52	26	Văduv, 5 copii: Iustin, Aurel, Silvia, Sabin.
		Aurel Chintean cooperator**	26	2	O fiică Laura Cornelia.

FAMILIA PREOȚEASCĂ GRECO-CATOLICĂ DIN ȚARA NĂSĂUDULUI DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XX-LEA

26.	Suplai	George Feti***	78	52	9 copii: Ioan, Macedon, George, Pavel, Leon, Calina, Raveca, Irina, Tavifta.
27.	Telciu	Gregoriu Pop**	-	-	4 copii, Luca, Iacob, Valeriu, Iulius.
28.	Zagra	Ioan Zinveliu*	48	22	5 copii: Maria, Macidon, Ioan, Victor, Corneliu

Famiile preoților între anii 1900-1904

În această perioadă întâlnim mai multe cupluri fără copii, la polul opus fiind familiile numeroase cu până la 9 copii în viață, ca cele ale preoților Ieronim Slăvoacă și George Feti. Numărul membrilor însă a scăzut spre jumătatea secolului al XX-lea, după cum arată un tabel din 1938, astfel încât cea mai numeroasă familie are cinci copii, iar media era doi sau trei copii.

Nr. crt.	Parohia	Numele preotului	Data hirotonirii	Numele copiilor sub 21 de ani	Data nașterii copiilor
1.	Bichigiu	Ioan Pop	1933	Ligia Doina	10 iulie 1943 28 ian. 1940
2.	Coșbuc	Demian Emil	1935	Flaviu	31 iulie 1937
3.	Găureni	Petre Contra	1938	-	-
4.	Feldru	Vasile Mititean	1909	Manu Iuliu Manu Octavian Elvira	28 iulie 1918 8 apr. 1922 3 aug. 1924
5.	Ilva Mare-sat	Iuliu Ciorceriu	1902	-	-
6.	Ilva Mare –sat	Ion Bolog	-	Ionel	29 mai 1929
7.	Ilva Mare-Luncă	Alexa Bidian	1914	Alexandru Iuliu	5 sept. 1918 18 octombrie 1924

ELISABETA SCURTU

8.	Ilva Mică	Vasile Rus	1925	Elena Ovidiu Mircea	18 decembrie 1927 5 noiembrie 1930 17 august 1933
9.	Leșu	Vasile Coșbuc	1904	Dora ? Mircea	8 octombrie 1921 16 martie 1924 10 noiembrie 1926
10.	Lușca	Ioan Vălean	1926	-	-
11.	Măgura Ilvei	Ovidiu Bulbuc	1930	Horățiu Mărin	23 octombrie 1931 15 ianuarie 1933
12.	Maieru I	Iuliu Pop	1914	Iuliu Elena Niculai Mircea	23 martie 1921 5 aprilie 1922 17 noiembrie 1923 9 mai 1925
13.	Maieru II	Ioan Ilieș	1936	Lucia	14 iulie 1939
14.	Mititei	Victor Coșbuc	1933	Ovidiu George	11 noiembrie 1934 8 noiembrie 1936
15.	Mocod	Victor Zinveliu	1914	Mircea	30 martie 1919
16.	Năsăud I	Ștefan Buzilă	1890	-	-
17.	Năsăud II	Gavril Bichigean	1918	Iulian Mărioara Elena	4 februarie 1923 14 august 1925 26 mai 1928
18.	Năsăud III	Iacob Chitul	1926	Ionel Olimpia Aurelia	20 august 1927 3 iunie 1929 2 iulie 1931
19.	Nepos	George Moldovan	1897	-	-
20.	Parva	George Coșbuc	1920	Alexandru	16 martie 1924
21.	Poiana Ilvei	Traina Buzilă	1934	Doru Doina	24 iulie 1938 12 aprilie 1938
22.	Poienile Zăgrii	Octavian Irimieș	1937	Leana Livia	22 iulie 1938 20 aprilie 1940
23.	Rebra	Teofil Rotariu	1908	-	-
24.	Rebrișoara I	Ioan Mihalca	1926	Lucia Titus	10 martie 1927 7 iulie 1929
25.	Rebrișoara II	Emil Irini	1929	Titus Eleonora	22 aprilie 1930 23 februarie 1939
26.	Rodna I	Simion Pop	1918	Leonida Lucia Livia Simion	25 februarie 1923 5 februarie 1928 12 martie 1931 24 iunie 1936
27.	Rodna II	Gavril Pop	1933	Flavia	7 august 1936

FAMILIA PREOȚEASCĂ GRECO-CATOLICĂ DIN ȚARA NĂSĂUDULUI DIN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XX-LEA

28.	Romuli	Petre Tofan	1927	Elvira Delia Sidonia Elena Viorel	10 noiembrie 1928 18 octombrie 1930 1 noiembrie 1932 27 aprilie 1925 8 februarie 1940
29.	Runcul Salvei	Iulian Chita	1909	-	-
30.	Salva	Iuliu Morar	1904	Lucia	3 octombrie 1921
31.	Sângeorz-Băi I	Aurel Chinteuan	1901	-	-
32.	Sângeorz-Băi II	Anton Buga	1928	Virgil Ovidiu Sultana	8 decembrie 1928 25 martie 1933 15 aprilie 1935
33.	Șaț I	Gavrilă Pop	1880	Flavia	6 august 1926
34.	Șaț II	George Zagrai	1933	Alina	1 decembrie 1933
35.	Suplai	Ioan Vălean	1926	Emilia Lucia Ioan Vasile Mărioara	22 mai 1927 15 septembrie 1928 15 aprilie 1930 27 august 1931 22 iulie 1934
36.	Telciu I	Valer Henciu	1926	Emil Iuliu Doina Valer	9 februarie 1927 29 aprilie 1928 20 martie 1930 22 noiembrie 1936
37.	Telciu II	Grigore Pop	1926	Tiberiu Feliccia Emil	1 mai 1927 28 noiembrie 1928 29 ianuarie 1931
38.	Zagra	Anchidim Drăgan	1915	Tiberiu Valentin Scumpia	19 ianuarie 1918 30 decembrie 1922 11 iulie 1928

Tablou sinoptic- întocmit la Năsăud 18 noiembrie 1938¹.

Spre a doua jumătate a secolului al XX-lea, numărul membrilor familiei de preoți a fost în scădere. Trebuie, totuși, să facem câteva precizări în legătură cu datele

¹SJANBN, fond Vicariatul Rodnei, dosar 1400, f. 35.

ELISABETA SCURTU

prezentate. În primul rând, dintre copiii lui Vasile Coșbuc, care știm că a avut 15, sunt menționați doar trei. De asemenea, nu este amintit nici un membru al familiei Buzilă. Din matricole știm că a avut 11 copii: Ioan, Maria Mărioara, Floarea, Titu, Ieronim, Olimpiu, Silvia, Octavia, Livia, Traian și Ștefan. De asemenea, George Moldovan din Nepos avea doi băieți, Ioan și Valeriu. Majori erau la această dată și copiii lui Aurel Chinteuan: Laura Cornelia, Ioan Silviu și Tit Emil. Și Teofil Rotariu a avut patru copii, dar care, din păcate, nu au ajuns la maturitate¹.

Deși în perioada studiată, sub aspect numeric, familia preotească greco-catolică a suferit transformări, ea se diferențiază frapant de familia evanghelică, unde numărul copiilor se limita la doi². Descreșterea înregistrată în prima jumătate a secolului al XX-lea poate fi pusă pe seama unor factori economici și sociali, dacă avem în vedere schimbările demografice din timpul Primului Război Mondial, determinate nu doar de numeroasele pierderi de vieți omenești, ci și de scăderea natalității.

Piața Centrală cu Hotelul Comunal și Biserica Românească Greco-Catolică

Carte poștală tipărită în 1941, circulată în 07.02.1943

- Colecția Cornel Rusan -

¹Viorel Rus, *Neamuri și familii rebrene*, Argonaut, 2013, p. 94.

²Crăciun Bogdan, *Sistemul familial cu doi copii în comunitatea evanghelică din Transilvania-studiu de caz, în Om și societate. Studii de istoria populației României (sec. XVII-XXI)*, Presa Universitară Clujeană, 2007, pp. 353-387.

INVENTARUL

tuturor odoarelor ce se află de față astăzi în Biserica cea mare în
Parohia Sângeorz

Clopote	2
Toacă de fier	1
Prapor de mătase vechi	1
Prapor de păr de cămilă	1
Feșnic ce se zice policandru cel mare de aramă	1
Feșnice mari de aramă	3
Feșnice mici de aramă	3
Potir sau pahar de argint aurit	1
Potir sau pahar de aramă aurit	1
Discoase sau talgere de aramă și aurite	2
Zverde sau stea de aramă și aurit	2
Raclă de aramă în care se țin Sfintele	1
Lingură de argint și aurită	1
Lingură de aramă și aurită	1
Lingură de aramă și aurită	1
Cădelnițe de aramă	2
Copie	1
Cruci	2
Biblie	1
Evanghelie	1
Apostoleri	1
Liturghii	3
Molitvenice	2
Triod	1
Minee	2
Octoihuri	2
Praznic	1
Penticostari	1
Psaltire	1
Ceaslov	1
Catavisiere	2
Catehism	1
Cazanii	2

INVENTARUL TUTUROR ODOARELOR CE SE AFLĂ DE FAȚĂ ASTĂZI ÎN BISERICA
CEA MARE ÎN PAROHIA SÂNGEORZ

Cărți de învățătură creștinești	3
Didahii la îngroparea morților	2
Toma de Kempis	1
Antimis	1
Felon de mătase nou	1
Patrafir de mătase nou	1
Mâncări de mătase noi (perechi)	2
Aer de mătase nou	2
Felon de mătase cam vechi	2
Mâncări de mătase cam vechi (perechi)	3
Patrafire de mătase cam purtate	3
Aere cam vechi de mătase	2
Orar de mătase	1
Feloane de carton	2
Mâncări de carton (perechi)	1
Patrafire de carton tare vechi	2
Stihar de carton tare vechi	1
Stihar de pânză albă	1
Haine de ministrand (perechi)	1
Ladă cu două lacăte în care se pun bani din slujbuite	1
Feșnice de ministrand	2
Feloane negre de păr de cămilă	2
Patrafire negre de păr de cămilă	2
Aer și procovețe care se află acum la Sfintele Vase	3
Plașche la care se face în Sâmbăta cea mare Prohodul lui Christos	2
Protocoale, adică a poruncilor, a cununaților, botezaților și a morților	8

St. Georg 18 iulie 1836, Iacob Pop
Paroh

Spre acestea mai sus scrise s-au mai cumpărat anul acesta doi prapori de mătase, un prapor de păr de cămilă negru, un stihar de mătase, doi de carton, un protocol, un patrafir de mătase, un stihar alb.

St. Georg 18 iulie 1837, stil nou.

Iacob Pop
Paroh¹.

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale, *Fond Oficiul parohial greco-catolic Sângeorz-Băi*, Dosar 1, f. 1-2 (față-verso)

ASPECTE PRIVIND LOCUITORII DIN SÂNGEORZ-BĂI ÎN ANUL 1863

DORIN DOLOGA

Sângeorz-Băi este una dintre cele mai importante localități de pe Valea Someșului, o localitate cu o vechime considerabilă. Locuitorii din Sângeorz-Băi sunt printre cei mai vechi locuitori de pe Valea Someșului. Cunoaștem numele capilor familiilor din Sângeorz-Băi din perioada mai veche datorită conscripțiilor efectuate începând cu Evul Mediu.

Există însă și alte documente de arhivă, în care apar numele capilor de familie din Sângeorz-Băi. Unul din aceste documente a fost întocmit în anul 1863, cu prilejul alegerii cantorului bisericii greco-catolice din Sângeorz-Băi. În acel an vechiul cantor al bisericii a încetat din viață. Ca urmare, în parohia greco-catolică Sângeorz-Băi a fost organizată alegerea unui nou cantor bisericesc. Un număr de trei persoane din Sângeorz-Băi au candidat pentru ocuparea postului de cantor. Acestea erau cantorul biserici de peste Someș, Costan Lica, învățătorul Alexandru Ștepoaie și fătul bisericii parohiale, Nicolae Lupoai¹. La alegerea cantorului au participat toți capii familiilor greco-catolice din Sângeorz-Băi. Tabelul cu cei îndreptățiți să participe la alegerea cantorului cuprinde un număr de 456 de capi de familie care trăiau la Sângeorz-Băi în anul 1863. Ca urmare a votului celor prezenți, Costan Lica a obținut 128 de voturi, Alexandru Ștepoaie a primit 102 voturi, iar Nicolae Lupoai nu a primit nici un vot². Din cei 456 de capi de familie greco-catolice din Sângeorz-Băi au participat la vot un număr de 230 de capi de familie³. Se poate observa că la alegeri au participat puțin mai mult de jumătate din numărul capilor de familie greco-catolice cu drept de vot.

Redăm în continuare tabelul cu capii de familie din parohia greco-catolică Sângeorz-Băi care aveau dreptul de a desemna prin vot cantorul bisericesc⁴.

---

¹ Arhivele Naționale Bistrița-Năsăud, fond *Vicariatul Rodnei*, dosar 172, f. 99.

² *Ibidem*, f. 106 v.

³ *Ibidem*, ff. 99-104.

⁴ *Ibidem*, ff. 99-104.

DORIN DOLOGA

1	Nicolae Gagea	40	Parasca Flore	79	Ștefan Mustață
2	Isac Gagea	41	Vasile Flore	80	Silvestru Mustață
3	Filip Șpaimoc	42	Ilie Flore	81	Roman Mustață
4	Clement Buia	43	Ileana Flore	82	Filip Mustață
5	Macavei Eremie	44	Ilisie Mihoc	83	Ioan Oanea
6	George Eremie	45	Iftimia Mihăilă	84	Costan Lica
7	Ioan Râmbulea	46	Dănilă Mihăilă	85	Arsente Pop
8	Luca Râmbulea	47	Calistru Mihăilă	86	Ioan Arsente Pop
9	Anton Râmbulea	48	Nicolae Lupoai	87	Simion Tahâș
10	Grigore Râmbulea	49	Petre Lupoai	88	Maftai Georgeș
11	Terente Râmbulea	50	Costan Lupoai	89	Vasile Georgeș
12	Nicolae Dărăban	51	Filip Hâruiță	90	Gavrila Georgeș
13	Ilisie Dărăban	52	Costan a lui Costan	91	Pavel Georgeș
14	Solomon Șorobetea	53	Larion Costan	92	Tănase Georgeș
15	Mihai Șorobetea	54	Filimon Costan	93	Mihăilă Siminic
16	Nicolae Șorobetea	55	Iacob Puitău	94	Moise Maximoai
17	Simeon Șorobetea	56	Calistru Gagea	95	Dănilă Măriuș
18	Mihăilă Costan	57	Maxim Gagea	96	Pavel Budușan
19	Iacob Haliță	58	Grigore Gagea	97	George Borgovan
20	Grigore Buia	59	Toader Budușan	98	Pintelei Arman
21	Casian Buia	60	George Budușan	99	Terente Arman
22	Maxim Buia	61	Ioan Nițiu	100	Isac Arman
23	Nicolae Luca Dărăban	62	Ștefan Nițiu	101	Nicolae Sohorca
24	Nechita Dărăban	63	Ilie Ruști	102	Vasile Măriuș
25	Ioan Dărăban	64	Larion Ruști	103	Roman Măriuș
26	Toader Dărăban	65	George Ruști	104	Ioan Onoai
27	Andrei Dobzeu	66	Dumitru Lupșor	105	Ioan Petri
28	Zaharie Marica	67	Scridon Lupșor	106	Toader Gușă
29	Grigore Marica	68	Maftai Joja	107	Ariton Gușă
30	Vasile Marica	69	Toma Joja	108	Ana Ianeșiu
31	Scridon Șpaimoc	70	Simeon Joja	109	Roman Morariu
32	Maftai Șpaimoc	71	Vasile Oanea	110	Solomia Morariu
33	Onișor Covaci	72	Vartolomei Pop	111	Dănilă Morariu
34	Vasile Covaci	73	Toader Login Pop	112	Cosma Tahâș
35	Donisă Covaci	74	Simeon Gănau	113	Arsente Tahâș
36	Ilie Ciobotariu	75	Cosma Oanea	114	Leon Tahâș
37	Artene Jarda	76	Ștefan Oanea	115	Ariton Pop
38	Angilina Jarda	77	Ioan Buia	116	Condrate Leuca
39	Iacob Călina	78	Solomon Buia	117	Lupu Leuca

ASPECTE PRIVIND LOCUITORII DIN SÂNGEORZ-BĂI ÎN ANUL 1863

118	Ilie Grigore Morariu	157	Filimon Mihăilă	196	Costan Berciu
119	Mihăilă Morariu	158	Precup Mihăilă	197	Filimon Micu
120	Miron Costan	159	Ștefan Călina	198	Vasile Râmbulea
121	Casian Tahâș	160	Maxim Joja	199	Iacob Râmbulea
122	Ștefan Tahâș	161	Ioan Docea Joja	200	Precub Cristurean
123	Foca Arman	162	Nistor Anton	201	Dumitru Mustață
124	Sidor Boca	163	Vasile Anton	202	Ștefan Anton
125	Vasile Latu	164	Nistor Miherța	203	Iacob Anton
126	Donisă Gabor	165	Partene Miherța	204	Roman Alexa
127	Ioan Gabor	166	Maftai Miherța	205	Dănilă Ciocan
128	Eremie Gabor	167	Cosma Buia	206	Login Gagea
129	Clement Varvari	168	Ioana Pop	207	Eugenia Flore
130	Roman Pop	169	Login Anton	208	Eremie Cărbune
131	Iacob Pop	170	Solomia Partene	209	Zaharie Nicolai
132	Anfilon Pop	171	Toader Neamț	210	Iacob Hehi
133	Tănase Pop	172	Vasile Jarda	211	Vasile Marica
134	Grigore Pop	173	Larion Arman	212	Ilie Macavei
135	Ioan Petre Gabor	174	Simeon Mutu	213	Nechita Ionel
136	Maxim Pop	175	Ștefan Ionel	214	Toader Ionel
137	Salamia Isipoaie	176	Donisie Gagea	215	Alexandru Ionel
138	Filip Isipoaie	177	Ioan Ciobotar	216	Ioan Bădeu
139	Iacob Isipoaie	178	Nicolae Tapalagă	217	Dumitru Bădeu
140	Alexa Gabor	179	Isip Partene	218	Roman Bâznog
141	Vasile Gabor	180	Larion Partene	219	Artene Suciu
142	Marea Rebreaan	181	Gavrilă Siminic	220	Andrei Miștiu
143	Dănilă Jarda	182	Lazăr Dobra	221	Filimon Miștiu
144	Ileana Jarda	183	Vasile Rebreaan	222	Marea Hulduc
145	Ioan Andresi	184	Iacob Partene	223	Petre Nicolai
146	Marea Georgeș	185	Maxim Partene	224	Ioan Siminic
147	Ana Puițau	186	Ilie Bulbuc	225	Tănase Siminic
148	Tănase Georgeș	187	Lupu Bulbuc	226	Nechita Siminic
149	Greasim Strugariu	188	Login Petri	227	Iacob Siminic
150	Toader Strugariu	189	Pintelei Miron	228	Isip Siminic
151	Maftai Strugariu	190	Simeon Miron	229	Larion Jarda
152	Iacob Strugariu	191	Eremie Suciu	230	Alexa Alexi
153	Silivan Andronesi	192	Nicolae Petri	231	Grigore Regilișiu
154	Grigore Șpicil	193	Simeon Flore	232	Leonte Gâlea
155	Filip Budușan	194	Dănilă Berciu	233	Gavrilă Hulduc
156	Toader Dumitraș	195	Mihăilă Berciu	234	Greasim Mutu

DORIN DOLOGA

235	Gafta Mutu	274	Vasile Pătrașcu	313	Ștefan Pop
236	Petre Mutu	275	Petre Pătrașcu	314	Toader Ciociu
237	Mihai Mutu	276	Ioan Nicolai	315	Scridon Nuțu
238	Nechita Haliță	277	Vasile Coruțiu	316	Ioan Nuțu
239	Maftai Haliță	278	Isac Gogotă	317	Isip Lupșor
240	Nechita Jarda	279	Terente Gogotă	318	Ioan Lupșor
241	Leonte Jarda	280	Simion Lazăr	319	Filip Algeorge
242	Afrim Treancă	281	Pantelimon Nicolai	320	Toader Algeorge
243	Isac Petroaie	282	George Nicolai	321	Ioan Algeorge
244	Ioana Petroaie	283	Grigore Lazăr	322	Costan Haliță
245	Vasile Georgeș	284	Toader Lazăr	323	Precub Morariu
246	Marea Larion	285	Ilie Lazăr	324	George Costan
247	Iacob Petri	286	Dănilă Lazăr	325	Lazăr Costan
248	Leonte Strugar	287	Filip Lazăr	326	Vasile Larionesi
249	Vasile Haliță	288	Filimon Rusu	327	Grigore Andresi
250	Petre Jarda	289	Donisă Rusu	328	Toader Preotesei
251	Tănase Jarda	290	Vasile Rusu	329	Nastasia Gagea
252	Dumitru Jarda	291	Pintelei Rusu	330	Natu Rățoi
253	Grigore Varvari	292	Toma Timoce	331	George Rățoi
254	Afrim Puițău	293	Grigore Timoce	332	Gavril Clipotă
255	Condrate Puițău	294	Natu Nicolai	333	George Gagea
256	Emanoil Călina	295	Leon Nicolai	334	Vasile Ilieșiu
257	Precub Alexi	296	Roman Preotesei	335	Ioan Lup Haliță
258	Grigore Răzvanță	297	Ilie Rățoi	336	Precup Gagea
259	Echim Suciu	298	Greasim Rățoi	337	Simeon Gagea
260	Eremie Suciu	299	Melentia Rățoi	338	Dănilă Jarda
261	Iacob Suciu	300	Vasile Rățoi	339	Ion Haliță
262	Arsente Sohorca	301	Nechita Anisie	340	Maxim Haliță
263	Pavel Răzvanță	302	Grigore Anisie	341	Solovăstru Haliță
264	Cosma Sohorca	303	Andrei Anisie	342	Precup Mărcuș
265	Dănilă Marica	304	Ioan Flore	343	Maftai Mărcuș
266	Dumitru Marica	305	Zaharie Flore	344	Moise Buga
267	Filimon Marica	306	Cosma Ianoș	345	Lupu Pui
268	Gavrilă Marica	307	Leonte Ianoș	346	Larion Isipoaie
269	Tofan Popicica	308	Ilie Varvari	347	Cosma Varvari
270	Cinica Popicica	309	Vartolomei Varvari	348	Ilie Varvari
271	Ioana Popicica	310	Ștefan Varvari	349	Ioan Ciocan
272	Leonte Marica	311	Precup Varvari	350	Simeon Ciocan
273	Nechita Marica	312	Vasile Varvari	351	Ariton Andresi

ASPECTE PRIVIND LOCUITORII DIN SÂNGEORZ-BĂI ÎN ANUL 1863

352	Terente Puițău	391	Toader Haliță	430	Clement Jarda
353	Simeon Răsvanță	392	Greasim Lupoai	431	Iacob Ștepoaie
354	Ilie Sfrângeu	393	Vlase Șpaimoc	432	Ștefan Buia
355	Maței Sfrângeu	394	Ilisie Utalea	433	Gavrilă Buia
356	Andron Șorobetea	395	Grigore Utalea	434	Maței Buia
357	Dănilă Șorobetea	396	Larion Utalea	435	Eremie Cârțu
358	Leon Bolfa	397	Macavei Sohorca	436	Tofan Haliță
359	Petre Bolfa	398	Costan Ciociu	437	Andrei Lăpușan
360	Leon Bulța	399	Toader Ciociu	438	Ioan Lăpușan
361	Ioan Gagea	400	Mitrofan Anisie	439	Ilie Cârțu
362	Clement Andresi	401	Dănilă Șpaimoc	440	Gavrilă Hâruiță
363	Cifor Ivul	402	Gavrilă Flore	441	Ioan Vasile Andresi
364	Ioan Filip Șpaimoc	403	Senea Buia	442	Pintelei Lazăr
365	Domnița Șpaimoc	404	Simion Buia	443	Sidor Lupșor
366	Scridon Andresi	405	Ioan Flore Buia	444	Mihai Sfrângeu
367	Miron Andresi	406	Anton Buia	445	Cătălina Sfrângeu
368	Ioan Șot	407	Isip Solovăstru	446	Petre Șorecău
369	Nechita Șot	408	Dumitru Solovăstru	447	Ioan Toader Șorecău
370	Cifor Șot	409	Tănase Gagea	448	Cătălina Andresi
371	Iacob Buia	410	Cirilă Mecicu	449	Iacob Algeorge
372	Toader Oproaie	411	Arsente Pop Mecicu	450	Grigore Ogâgău
373	Cirilă Floroai	412	Arsente Ilie Mecicu	451	Ștefan Berci
374	Alexandru Cordoș	413	Ilie Haliță	452	Ilie Berci
375	Samson Cordoș	414	Dănilă Ștepoaie	453	Vasile Berci
376	Larion Cordoș	415	Gavrilă Berciu	454	Costan Cârțu
377	Vasile Larionesi	416	Clement Berciu	455	Ioan Cârțu
378	Todora Larionesi	417	Grigore Cucu	456	Vasile Algeorge
379	Paramon Pop	418	Todora Mărcuș	457	Ștefan Algeorge
380	Ioan Pop	419	Anisia Călina	458	Vlase Algeorge
381	Ilie Pop	420	Alexandru Cucu	459	Mădălina Andresi
382	Tănase Șpaimoc	421	George Cucu	460	Ioan Dumitru Andresi
383	Roman Suciu	422	Flore Buta	461	Saveta Pop
384	Vasile Suciu	423	Eremie Buta	462	Ioan Flore
385	Toader Oproaie Mecicu	424	Nicolai Râmbulea	463	Gavrilă Andresi
386	Alexa Nicolai	425	Grigore Bulța	464	Toader Andresi
387	George Nicolai	426	Vlase Andresi	465	Alexandru Lica
388	Larion Joja	427	Teodor Ștepoaie	466	George Lica
389	Iftode Joja	428	Titiana Râmbulea	467	Irina Bulța
390	Roman Joja	429	Eremie Ștepoaie	468	Damian Hâruiță

DORIN DOLOGA

469	Ioan Șteopoaie	475	Alexa Șteopoaie	481	George Oanea
470	Arsente Bulța	476	Alexa Mărcuș	482	Natu Armanu
471	Irina Bulța	477	Maxim Strugariu	483	Docea Jarda
472	Larion Mărcuș	478	Irina Pop	484	Larion Jarda
473	Ilie Mărcuș	479	Nistor Pop	485	Grigore Jarda
474	Costan Șorecău	480	Costan Pop	486	Angilina Șomcutean

DR. ARTEMIU PUBLIU

ALEXI

- PUBLICISTICA -

GRAZ, ZIUA DE ANUL NOU 1873¹

*Un an se mai retrase la vechea reședință
În spațiul fără margini al timpului pasat
Intrând din astă oră în strânsă referință
Pe calea istoriei, cu tot ce-n lume a stat*
Andrei Mureșianu

„An nou fericit”! aceasta este expresia de gratulare cu care omenirea salută vizita fiecărui an.

Și ce este un an în viața omenirii?

Un atom din masa universului. Un picur din fluidul marin. Chiar perioadele ce compun viața popoarelor nu sunt decât milimetrii din meridianul timpului. Anul este o măsură neînsemnată din infinitul timpului, un singur „tur de vals” ce-l parcurge planeta noastră în eternul său dintâi, însă, totuși, un „grand geant”², de a cuprinde în sânul său momente epocale, evenimente abile de a condiționa popoarelor o viață viguroasă și, poate, un viitor etern ori de a le decreta o viață de suferințe și patimi sau chiar moartea.

Sosirea unui an nou ne oferă cea mai eminentă ocazie de a face reînviată peste tablourile anilor expirați; ne solicită a vizita toate cele mai memorabile acte ale trecutului. Involuntar, ne preocupă forța de meditare și contemplarea celor expirate. Experimentarea (acest instructor și reformator gigant al civilizației) și analizarea evenimentelor trecutului, sunt cele mai plauzibile mijloace de a dezvălui calea ducătoare în palatele combe³ viitorului și, astfel, a facilita progresul civilizației omenești și prosperitatea popoarelor. Trecutul conține cheia prezentului și oglinda viitorului – zice istoricul Rottek⁴.

Și românul, ce oglindă își poate forma din ruinele trecutului? Ce cheie pentru prezent, când își va analiza viața de 16 secole, când va asculta șoaptele văilor daco-romane ce și astăzi se par a deplânge acele țipete înfricoșate, mizeria amară și tirania ce apasă pe poporul blând până la disperare?

La ce lumină poate să se aștepte pentru viitor, când orizontul trecutului său e lipsit

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXVI, 1873, nr. 5(17/29 ianuarie), pp. 1-2 (articolul este semnat cu pseudonimul *Publiu*).

² Uriaș mare (traducere din limba franceză).

³ Combe = Depresiune alungită, deschisă la un capăt.

⁴ Karl Wenzeslaus Rodeckher von Rottek (născut la 18 iulie 1775 la Freiburg im Breisgau, † 26 noiembrie 1840) a fost un politolog, istoric și politic liberal german.

GRAZ, ZIUA DE ANUL NOU 1873

de stele luminătoare și despicioare de tenebritatea în care înoată? Ce consecință poate să deducă, când trecutul îi fu atât de meschin, chiar și prezentul nu ne oferă numai un tablou tragic despre români, ce stârnește privitorului imparțial cele mai emoționate sentimente de compătimire?!

La aceste întrebări bardul ne răspunde în ton tare profetic:

Viitor de aur Români are
Eu prevăd prin secolii a ei înălțare.

Da! Are dreptate poetul! Chiar trecutul nostru searbăd, chiar proba ce ne-o puse geniul popoarelor, care fu suportat cu atâta forță și bravură, ne garantează cu destulă securitate viitorul, ne constată imortalitate și ne consfințește profeția poetului.

Un popolo provato non muore¹!

Un popor ce a purtat în grumazul său atâtea secole cel mai neomenos jug, jugul terorismului, jugul tiraniei – însă fără a i se frânge energia, fără a i se lăncezi vitalitatea – nu pierie în veci. Un popor ce a trecut prin botezul focului și al sângelui este etern ca și stâncile Carpaților și undele Istrului. Imortalitatea ni se garantează prin puterile forte și oțelite prin luptele înverșunate ale trecutului, luptele pentru existență. acestea sunt convicțiunile² și credința României. Numai cât aceste debe adjutate și comitate de fapte, de voința fermă, de perseverența, rezoluția și o activitate admirabilă în toate direcțiile.

Dar să lăsăm trecutul depărtat, căci suvenirile-i sunt prea amare. Să lăsăm deocamdată și viitorul și să ne ocupăm mai de-aproape de anul expirat.

Cu nimic n-am putea depinge³ mai fidel tabloul anului expirat decât cu cuvintele lui Mureșianu:

S-a dus un an de lupte de spaimă și durere
Lăsând ca și procela⁴ ruine peste ruini
În veri și care parte îndrept a mea vedere
Nu văd decât ființa, cu ochi de lacrimi plini.

Nu se pot afla expresiuni mai nimerite decât aceste, cu care să se depingă mai precis starea precară în care saluta Români anul nou.

Dar nu sunt noua aceste suspine ale românului răspicate din lira bardului său. De secole mulți numai astfel înmormântează dânsul anii vechi, numai din astfel de catene e compus trecutul său. Nu știi când îi va sosi și dânsul o oră mai fericită, momentul adânc oftând, când să poată exclama și dânsul cu inima contentă⁵ și liniștită: „An nou fericit”!

Însă cupa suferințelor amare se pare a fi departe de fine.

Starea românii e tot deplorabilă. Viața-i ne spune că pătimește cumplit. Are un teritoriu întins de peste 8.000 mile. Numără peste 12 milioane români și cu toate aceste e debilă... Îi lipsește medicamentul dător de forță vitală.

Forța consistă în unire, iar unirea produce forța. aceste două sunt doi poli în care se înțepenește osia popoarelor, precum mintea și inima sunt polii omului.

Și ca să înconjurăm învinuirile ce ni s-ar face din partea supra-puternicilor domni de

¹ Un popor dovedit nu moare! (proverb latin).

² Convingeri.

³ A picta.

⁴ Furtună.

⁵ Mulțumită.

GRAZ, ZIUA DE ANUL NOU 1873

astăzi, că am face crimă, trădare de patrie și cine știe ce; trebuie să declarăm că nu de unire teritorială vorbim aici, ci de unirea în cugete, în simțăminte, unirea în toate lucrările literare și științifice pe care, sigur, se bazează salutul nostru, unirea la care suntem avizați prin unitatea originii, a limbii, a datinilor, a moravurilor ce constituie unitatea unui popor, integritatea unei națiuni.

Unirea în românism, în activitatea pentru promovarea culturii noastre, pentru ameliorarea, revindicarea stării sociale, economice și industriale ale poporului. Aceasta este unirea care o dorim, după care oftăm și după care, însuși dreptul naturii, ne forțează a reclama.

Spațiul unui scurt articol nu ne permite a ne demite în analiza avantajelor noastre din anul expirat, cu atât mai puțin a celor ce privesc așa numita noastră stare politică. Aceasta o lăsăm chiar așa, de nu mai rea, cum am aflat-o cu un an înainte. Acest asert nu este exagerat, nu e pesimist, ci portretat după tabloul din realitate. Timpul e de așa!

Însă să ne reîntoarcem privirea la avantajele spirituale, literare, științifice. Progresul nostru în astă direcțiune, - în considerarea mizeriei noastre materiale și, în special, la românii din Dacia centrală, - în considerația multora și multelor relații nefavorabile, putem susține că a înaintat. Este bine de considerat că tot începutul este greu și că noi nu suntem prea departe de început. Pe când alte națiuni progresează pe astă cale de secole, noi am început numai de ieri, alaltăieri.

Numai mai departe pe astă cale, singura abilă de a ne duce la scop, la realizarea sacrelor noastre aspirații, unicul mijloc sigur de triumf viitorul nostru de aur. Pe astă cărăruță vom progresa încet, dar cu atât mai sigur. Nimic să nu ne descurajeze, nimic să nu ne prohibiteze. Zi și noapte să fim la lucru. Cu curaj, iubire, energie și răbdare de fier și neîntrerupt trebuie să contribuim din toate puterile la înăvuierea științelor, artelor și a literaturii naționale. Făcând aceasta, să conspire inamicii noștri chiar cu infernul, nu ne poate strica nimica, nu ne vor putea împiedica victoria cauzei noastre. Cu armele științei și cu forța spiritului îi vom combate, i-om învinge și demasca înaintea lumii și a civilizației, iar viitorul ne va fi fortificat pentru eternitate.

Deci, „An nou fericit, scumpă Românie! Curaj, tărie și perseverență în luptă”!

Însă nu putem fini cu atât.

Recapitularea celor petrecute din anul expirat și cumpănirea progresului cu pierderile naționale, ne vâra suspine în sân și ne scaldă inima în dureri.

Cum am putea să ne despărțim de acest van fatal, în care plângem pierderea a celor trei din cei mai mari apostoli ai românismului, fără a le mai vărsa o lacrimă pe mormânt?! Trei din cei mai mândri luceferi, ce lumina orizontul românismului, au apus pentru totdeauna. Literatura română plânge pierderea părintelui, pe regele său. Poezia română plânge pe un alt rege, pe rivalul lui Lamartine. Profetul, care ne învăța:

Cât vom fi toți în unire
Nu ni frică de pierire
Nici de ura ce dezbină
Nici de sabia cea străină
Nici de amar-asuprire
Nici de lanțuri și răpire.

ne-au părăsit, s-au dus. A amuțit, s-a zdrobit lira, ce ne cânta odată: „Cum să fim liberi”.

GRAZ, ZIUA DE ANUL NOU 1873

Dar nu-i destul atât. Carpații, templul lui Marte, s-au îmbrăcat în haine de jale. Plâng pierderea celui mai mare preot, pe regele Carpaților. Libertatea și democrația, aceste două copile gemene, și-au pierdut pe unul din cei mai mari apostoli. Să spun cine au fost acești trei regi ai românimii? Ce român nu-i cunoaște? A cui inimă nu se scaldă în dureri la pronunțarea lui Heliade, Bolintineanu și Iancu, mai vârtos când îți aduce aminte de starea lor tristă în care s-au aflat, când ne-au părăsit. Dânșii și-au sacrificat tot ce au avut mai scump în lume pentru națiune, pentru salvarea românimii: mintea inima și viața. răsplata le-a fost abandonarea, persecuția și mizeria!!!

Așa e soarta lumii! Așa e soarta oamenilor mari! Istoria omenirii e plină de asemenea exemple.

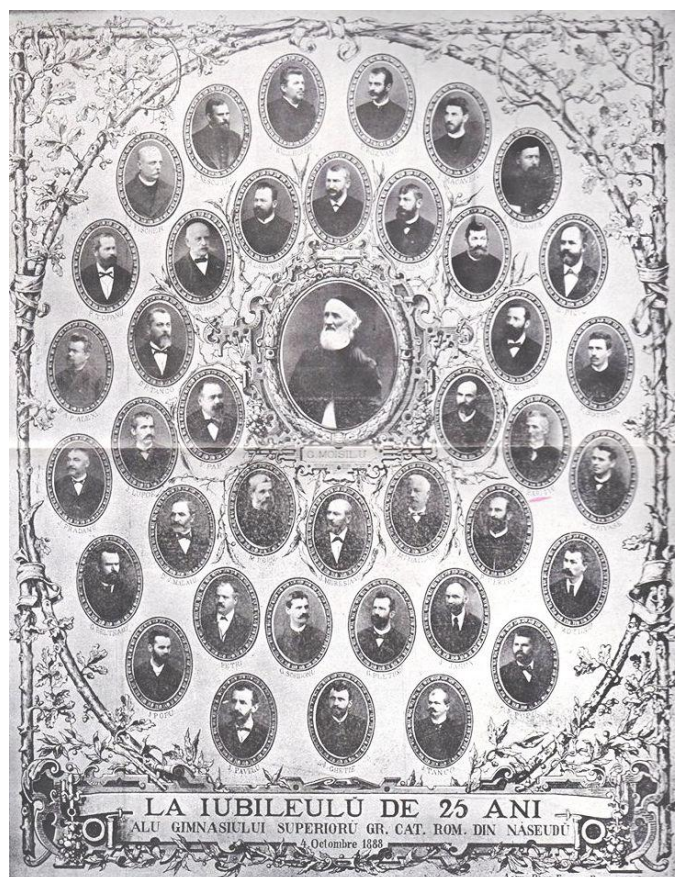
Fu fatal, de trei ori fatal acest an.

Mai rămas-au în locul acestor regi alții care să consoleze în timp de necazuri și suferințe, care cu geniurile lor sublime să ne farmece inimile, să ne inspire încredere și patriotism, care prin dulcele și sublimele accente să ne deștepte eroismul antic, să ne depingă mărirea străbună, să se îmbărbăteze la fapte mari, glorioase și salvatoare de viitorul românimii?!

Să sperăm, că da!

Depunând câte o cununiță udată în lacrimi pe mormintele acestor trei români, mai repet o dată:

„An nou fericit scumpă românimie! Și o legiune de Heliade, Bolintineanu și Iancu”!

GRAZ, LA ÎNCEPUTUL LUI MĂRȚIȘOR 1873¹

Domnule Redactor!

Nu evenimentele politice sau sociale extraordinare mă îndeamnă să reapuc pana, căci situația așa-numitei Cislaitania nu-mi oferă nimic deosebit interes pentru lectorii dumneavoastră.

Ceea ce va și putea scrie, nu ar fi nimica alta în esență, decât un plagiat al stării și al relațiilor „Maghiarei lui Andrassy, care vă sunt destul de cunoscute. Apoi a pierde timpul spre a sta de vorbă cu oameni despuiți de orice simț de drept și dreptate, fie aceia consilieri, fie miniștri, fie chiar cancelari de curte, fie orișicine, este lucru inutil, dăunător.

Este adevăr, că fiecare cetățean are sacra datorie de a descoperi relele ce rod la ruina statului, însă când vezi că cei concrezuți² cu conducerea salutei publice, cu vindecarea morburilor³ ce periclitează fericirea și prosperitatea cetățenilor, când vezi că cei chemați de a propaga și facilita promovarea progresului, al acestui gigant omnipotent al timpului și al civilizației, nu numai la o clasă ci la toate clasele, la toate popoarele, la toți cetățenii statului, fără părtinire a unui soi, numai când vezi zic că acești dintre „patres conscripti“⁴ în loc de a face toate acestea, dezbrăcați de simțul dreptății și al umanității, comit cele mai neomenoase nedreptăți cu majoritatea concetățenilor săi, îi abandonează în suferință și întuneric, comit crima de a-i condamna la pierire - cu astfel de oameni a pierde timpul cu vorbe e păcat, au încetat toate datoriile.

Cum că părintescul nostru guvern atât din Viena cât și din Buda sunt părinți ai naționalităților, inamici înconjurați la orice dezvoltare progresistă și culturală a majorității populației din acest nefericit stat, este unu fapt de mult constatat și se constată mereu. Toți câți le-au urmărit numai o parte procedura unilaterală și egoistă, s-au convins.

În adevăr, e tristă, e precară poziția popoarelor negermane și nemaghiare. Interesele lor cele mai vitale se sacrifică spre realizare de scopuri cu totul contrarii statului. Aceste popoare se apasă, se terorizează în tot modul, li se ucide viitorul. Însă prin aceasta nu se face nimic alta, decât se ucide viitorul statului „Austriei“, căci imaginați-vă o Austro-Ungaria fără, poloni, cehi, italieni, români, croați, sârbi, slovaci, sloveni și ruteni. Viitorul Austriei e legat strâns de viitorul acestor popoare, Acest adevăr numai unu copil sau unu nebun nu-l va vedea și recunoaște. Guvernele noastre însă nu-s compuse nici din copii, nici din nebuni, ci - se zice - din bărbații cei mai prudenți. Care e consecința de aici? Nimic alta, decât că guvernele noastre nu reprezintă adevăratele interese ale statului, nu-i voiesc viitorul. Și popoarele suferă astfel de regimuri. Ce se facă?! Protestele, lamentările și nemulțumirile popoarelor sunt generale și foarte mari, și acestea se repetă de mulți ani mereu. Aceste plângeri și manifeste de nemulțumiri și suferințe însă nu pot străbate acolo, de unde se așteaptă consolare și vindecare, căci consilierii tronului se îngrijesc, ca nimic să nu-i ajungă la

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXVI, 1873, nr. 19(7/19 martie), pp. 2-3 (articolul este semnat cu pseudonimul *Publiu*).

² Căruia i s-a încredințat o misiune.

³ Boli.

⁴ Senatori.

 GRAZ, LA ÎNCEPUTUL LUI MĂRȚIȘOR 1873

Apoi a lătra cu gura mare contra regimului, a-i arăta cu degetul fărădelegile, crimele oribile, ori a apela la dreptatea lui, ar însemna a bate, a bate toaca la urechile surdului; căci nimic nu e mai absurd, decât a apela la simțul de drept, de dreptate și umanitate la oameni, cărora le lipsește cu totul.

Deci să nu ne pierdem timpul.

Să vin acuma cu permisiunea d-voastră, d-le redactor, spre a conversa despre altceva.

Potestatea cea mai mare, ce - putem zice - guverna în toate statele civilizate din lume, în direcția religioasă, politică și socială, este presa. Misiunea acesteia e una din cele mai sublime, este de a deștepta, a lumina omenirea, de-ai controla progresul. Această misiune sacră o împlinește însă numai presa liberă, neinfluențată, necoruptă, căci în cazul ultim, când presa este în servicii străine și se abate de la scopul său sfânt, de la adevăr și dreptate, devine o pestilență pentru societate, unu monstru teribil.

În loc de a fi un focar luminător, devine o apariție înșelătoare, mincinoasă, mai pernicioasă decât calomniatorii de profesie, dânsa aleargă din casă la casă, din palat la palat, din colibă la colibă spre a propaga minciunile cele mai neomenoase. În loc de a servi spre eluțarea¹ luminii, dreptății și drepturilor popoarelor, în loc de a forma din sclavi înjugați cetățeni liberi și conștienți, în loc de a fi patroana celor săraci și asupriți - dânsa se face trădătoarea popoarelor și a cetățenilor, le vinde interesele cele mai vitale momentului de aur. Se degradează a fi un instrument viu, ecoul voinței unor creaturi învelite în aurul și averile enorme stoarse prin speculațiuni și șarlatanii de pe spinarea popoarelor. Și o astfel de presă se consideră de organul sincer al publicului, al popoarelor, din care cei depărtați își culeg informațiile, își fac combinațiunile și judecățile.

De această categorie de presă ne bucurăm noi în Austria. Să tac astă dată despre presa specială maghiară și mă mărginesc la cea mozaică din Viena.

Vă este cunoscută tactica acestor organe jidănești în chestiunea confrăților lor din România. Acest stat tânăr este calomniat cu toată ocaziunea de cel mai barbar și intolerant din lume, căci nu lasă ca lepra palestină să sugă și stoarcă poporul și statul până la os. Nu crăpa nici un israelit în România fără ca presa vieneză să nu sufle în toate trompetele, că evreii din România se persecută, nu se rușinează a cere intervenții străine. Unu asemenea caz se întâmpla cu excluderea jidanilor de la monopolul spirtoaselor. Ar fi bine, cred, să cunoaștem mai de aproape această presă, profanată cu atributul de liberă.

Înainte de a trece la constatarea celor expuse și la argumentarea corupției prin date pozitive, permiteți-mi o întrebare. Cu ce scop se votează în fiecare an din bugetul statului, atât în Pesta, cât și în Viena sumele atât de însemnate pentru fondul așa numit de dispozițiune? Răspunsul, cred, că nu e greu. Jidănașii din Viena și Pesta cu ce și-ar susține mizera viață, dacă d. miniștri nu le-ar umple pungile numai ca să astupe fărădelegile sau crimele ce le comit dâșii față cu popoarele!

Ca acele foi să vorbească numai adevărul nu devine subvenționat, însă domnii miniștri chiar aceasta nu o voiesc, ci mascarea adevărului sub perdeaua minciunii, spre acest scop le trebuiește fond pentru subvențiunea mincinoșilor năimiți. Frumose instituții de libertate și dreptate avem. Să ne întrebăm mai departe: pentru ce aceste cucoane vienez

---

¹ Obținere. Cucerire. Învingere.

GRAZ, LA ÎNCEPUTUL LUI MĂRȚIȘOR 1873

simpatizează atâta către Prusia? De ajutor la acest răspuns să ne mai întrebăm, unde au mers miliardele lui Bismarck stoarse din măduva Franței. Cum că interesele Prusiei sunt în Austria mai bine reprezentate prin presă, că doar chiar în Prusia, și preferate celor austriece - este cunoscut. Celelalte urmează.

Și acum, ca să nu mi se impute că fac numai combinațiuni suspicioase și acuz astfel presa vieneză, presa austriacă, de murdară, coruptă și coruptibilă, voi să citez un fapt pozitiv. Trebuie să permit ca înșiruirea acestor fapte ce se fac și păstrează în cel mai mare secret, aici la noi este foarte grea și acest fapt îl scot din fântână străină.

Foaia elvețiană „Confederațiunea de Berna” în o afacere cu „N. Fr. Presse” din Viena zice: „Avem la mână foaia „Reviul financiar austriac”, din care vedem cât a costat pe banca, numită „Anglo-Banka”, sigur numai cu ocazia emisiunii sorților turcești și cum se face în Austria opinia publică.

Sigur, în Viena a costat-o 73 de foi de toată culoarea, sume enorme, parte pentru tăcere, parte pentru articolele de reclamă.

Să amintim numai foile cele mai însemnate. Pentru un șarlatanism mizerabil fură corupte și vândute „Tagblatt” cu 23.000 fl., „N. Fr. Presse” și „Presse” cu câte 25.000 fl., „Yorstadt Zeitung” cu 16.000 fl., „Tagespresse” cu 10.000 fl. și „Deutsche-Zeitung” (foaia lui Bismarck) 800 fl. Foaia amintită ne spune mai departe că „Reviul financiar” constată acest fapt și înaintea judecătoriei, însă nimeni nu avu curajul a-l provoca.

Aceasta este un singur caz, o unică traficare de sorți, lozuri.

Și acum să ne întrebăm, oare cauza izraeliților din România nu se apără sub prestigiul aurului și al argintului, tot sub astfel de condițiuni? Cine crede așa ceva, creadă! Să nu uităm că există o societate numită „Alianța izraelită”, să nu uităm de activitatea ei, de concluziile din Copenhaga. Ar fi bine însă, ca nici guvernul României să nu uite a demasca calomniile și minciunile jidane și a purifica lucrul precum este. Altădată mai multe. O strângere de mână.

Gimnaziul vechiu.

DIN GRANIȚĂ

DESPRE ALEGEREA DEPUTAȚILOR DIETALI

Năsăud, 15 Iulie 1872

Astăzi se execută alegerea de ablegați dietali în ambele cercuri de alegere, și anume în cercul Năsăudului, Zagrei și Monorului cu locul alegerii în Năsăud, iar în cercurile Bârgăului, Rodnei și Sângeorgiului cu locul alegerii în Sângeorgiu.

În centrul districtului s-a candidat fostul mai dinainte deputat al câtorva din cercul de sus, avocatul maghiar din Pesta Ludovic Cseri, și acesta ca recunoștință pentru multele servicii făcute în genere districtului și cu deosebit în special singuraticilor. O Doamne! Ce ar zice astăzi atâtea mii de grăniceri, părinți de familie și tineri bravi căzuți cu glorie pe câmpurile de bătălie pentru a susține cu constanță onoarea acestui district și a se lupta cu tărie de leu în contra celor, ce voiau a zgudui chiar și tronul și a aduce moarte politică totală românului, stingându-i și numele de pe fața pământului, ce ar zice când astăzi, sculându-se din glorioasele morminte ar vedea pe fiii sau nepoții lor fără astâmpăr alergând în dreapta și stânga, necruțând nimic, mișcând toate pietrele numai spre a eterniza memoria lor și spre a mări gloria acestui district prin ridicarea unui deputat maghiar tocmai aici în centrul districtului nostru curat românesc, care în parlamentul Ungariei să apere drepturile și onoarea acestui district, acele spirite binecuvântate și constante, când ar vedea atâta inconstanță în fiii și nepoții lor astăzi, s-ar reîntoarce în abisul mormântului. Astfel, schimbându-se împrejurările s-au schimbat și timpurile.

Guvernamentalii de timpuriu candidară aici pe Cseri, apoi puseră toate în mișcare, trimiseră propaganda de amployați în toate părțile și întrebuițară o diligență laudabilă în astă privință (batâr de s-ar observa atare diligență și în alte afaceri) cu deosebit recunoștința în astă privință pentru multele osteneli puse întru salvarea(?) onoarei districtului merita d. protonotar Beșianu, care nu cruța nici o osteneală, alergă prin sate spre a capacita pe oameni pentru Cseri, spunându-le, că numai astfel vom fi oameni bravi, numai astfel vom susține onoarea și bunăstarea districtului, și numai astfel se va putea susține districtul și tribunalul aici, dacă se va alege aici Cseri, care având mare influență ne poate ajuta. Nu lipsiră nici intimidări amenințări și depeșe destule din partea celor competenți către acei dregători, ce ar cuteza a lucra în contra intenției guvernamentalilor și în contra alegerii lui Cseri. Așa reieșirea lui Cseri era de prevăzut ca sigură, după ce și capul clerului districtuale, d-l

DESPRE ALEGEREA DEPUTAȚILOR DIETALI

vicar deveni încă de mult cu sufletul și inima guvernamental, ba consultă pe preoțime și popor ca să aleagă pe Cseri cu orice preț. Vai de turmă, când e părăsită ca român chiar și de pastori?

Astfel s-a și întâmplat, Cseri reieși. Încă în preseara alegerii târgoveții bine disciplinați și dresați sosiră ca în triumf în Năsăud, cu deosebire, căci acum în loc de stindardul virtuții și constanței avea în frunte pe conducătorul și regeneratorul virtuții a doua reînviată(?!). Dimineața toate erau în mișcare; dregătorii regești și municipali umblau ca roii printre oameni angajându-i.

D-l protonotar și conducătorul târgoveților cheamă compania sa în curtea dânsului și conform uzului militar le dădu porunci, nu-i lasă să se departe unul de altul până când îi va duce la urnă. Preoțimea lipsește.

Avocatul Mureșianu convocă o consultare înainte de alegeri, însă nu e ascultat mai de nimeni, protonotarul, fiind mai mulți oameni adunați la oficioalat, unde era să se întâmple alegerea, se pune în mijlocul lor sub un acăț, strigă în gura mare și cu vorbirea sa atrage pe tot publicul de pe străzi, care auzind larma fuge acolo cugetând, că se întâmplă ceva, pleda și recomanda pe Cseri, și citi programa și invită pe alegători la urnă, vorbește după aceea avocatul Mureșianu și exprimându-și părerea de rău, că nu se poate consulta cu alegătorii în vreo casă undeva, fără numai aici în stradă sub un acăț, recomanda alegerea unui român din partida națională, la aceste mai reflectând ceva Beșianu și mai voină a mai vorbi și Mureșianu, oamenii guvernamentali și adjutanții lui Beșianu astfel tocmiră lucrul, cât nu fu ascultat, ce cu grabă duseră turma din drept la urnă, unde sub prezidiul d-lui vicar să-și dea tributul de recunoștință ablegatului maghiar. Poporul e blând, asculta de conducătorii lui, preoțimea sta uimită, văzând pe capul ei asudând în via domnului pentru de a-și câștiga recunoștințe și merite înaintea maghiarilor. Ba ce e mai mult, unii preoți se grăbesc a-și oferi bunele lor servicii, popa Sângeorzan din Parva alerga pe străzi, consultă și intimidează oamenii, împarte bilete cu inscripțiunea „Ludovic Cseri“, am văzut însă pe unul rupându-i biletul, față cu alții i-o succes, să-i fie de bine, numai ne pare rău, că nu-și aduce aminte, cum că se nutrește din prescura românului. Într-aceea la urnă se îmbulzesc care de care spre a putea mai iute pronunța numele lui Cseri, o fracțiune de 42 dintre alegători se dezbină, făcu o declarațiune (care veți primi-o) o predau comisiunii culegătoare de voturi și votează pentru deputatul lor național Ioachim Mureșianu, astfel Cseri căpătă 124 voturi și Mureșianu 42. Și așa că fructul osteneților unora se proclamă Cseri de deputatul Năsăudului.

Tot astăzi s-a ținut alegerea în cercurile de sus în Sângeorgiu, acolo a reieșit ca ales deputatul național d-l fiscal districtual și avocat Ioachim Mureșianu, căpătând 100 voturi, ori contracandidatul d-l perceptor Șotropa 29 voturi. Alegătorii votaseră și aici din necesitate, pentru că nu abținându-se o mică fracțiune să se aleagă iarăși ablegat, după cum s-a întâmplat mai înainte. Laudă bângăuanilor, care cu stindardul național în frunte dădură tonul onorific, laudă preoțimii și inteligenței lor nepreocu-

DESPRE ALEGEREA DEPUTAȚILOR DIETALI

pate, laudă demnă merită și bravii păstori Lupșai și Tanco, precum și alți inteligenți din acele cercuri, care cu demnitate știură a prefera interesul național intereselor particulare și străine, experiența ne va învăța a ne cunoaște oamenii¹.

Declarațiune

Noi subscrișii locuitori și proprietari de pământ din districtul Năsăudului, investiți cu dreptul de a putea alege deputați în dieta conchemată pe 1 septembrie 1872 la Pesta pentru ciclul de la 1872-1875 inclusiv, declarăm prin aceasta sărbătorește în fața comisiei culegătoare de voturi adunate pe astăzi în 15 iulie 1872 în opidul Năsăud la alegerea de deputați dietali,

- cum că folosindu-se de dreptul care ni l-a dat viața adevărat constituțională, deși nu ne-am afla în poziția de a ne putea exercita dreptul nostru de alegere și nici nu am voi să alegem deputat la dieta din Pesta pentru ciclul de la 1872-1875 din motivele aduse încă în declarațiunea dată în 24 martie 1869 scrisă de 273 alegători din comunele districtului alegător Năsăud,

1. Pe lângă toate asigurările de la înaltul tronului și de la înălțimea regimului, cum că uniunea Ardealului cu Ungaria nu se va face fără convoirea națiunii române din Ardeal, și fără de a se asigura interesele speciale cele periclitare ale națiunilor Ardealului, totuși autonomia Ardealului e amenințată cu nimicire totală și cu ea e periclitată și susținerea terenului legal pe care să se poată dezvolta națiunea română din Ardeal, ca atare, după chemarea ce i-a dat atotputința divină când a destinat ca să existe și să distingă de alte națiuni din patrie prin calitățile sale naturale, fizice și spirituale.

2. Pe temeiul legii de uniune și anume a articolului 43 de lege al dietei din Pesta de la anul 1868 s-a reclamat în viață legea de alegere cuprinsă de articolul 2 al dietei feudale ardelenice din 1848, care s-a făcut fără învoirea și fără confăptuirea națiunii române, o lege din cele mai nedrepte rămasă de tristă memorie din secolele întunericului, pentru că da drept tuturor decăzuților în avere și în moralitate până la cel din urmă zilier și cerșetor, numai dacă-și putea deduce originea de la părinți cu drept de nobilitate, fără nici un merit pentru bunăstarea spirituală și materială a țării, iar pentru ceilalți alegători determina un cens cu mult mai mare decât chiar în vecina Ungaria, despre care se zice, cu atâta ostentațiune, că e soră dreaptă cu Ardealul.

3. Pe lângă acestea sunt șterse și o trăsură de pană legile dietei din Sibiu și anume primul articol al legii din 1863 pentru înarticularea națiunii române din Ardeal în virtutea căruia și națiunii române îi era dat un teren de dezvoltare și poziție demnă de timpurile moderne cele atât de luminate, și în locul ei se aduse articolul de lege 44 al dietei din Pesta 1868 care era un pas retrograd în dezvoltarea

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXV, 1872, nr. 54 (12 /24 iulie), p. 3.

 DESPRE ALEGEREA DEPUTAȚILOR DIETALI

---

de sine și în viața popoarelor, căci amenință elementul român cu totală absorbire în cel maghiar, ba neagă cu totul existența națiunii române din Ardeal.

4. Toate întocmirile de astăzi ale țării sunt mai mult unele mijloace de exploatarea averii și a puterii institutelor străine, de înaintarea altora pe câmpul culturii și al bunăstării materiale și spirituale fără ca națiunea română din Ardeal, ca atare, să-i fie asemănată partea sa în proporția contribuțiilor sale de avere și de sânge pe altarul patriei.

- cum și din motivul stors din experiența timpului de la anul 1869-1872 că pe calea de până acuma a legislației din ciclul trecut nu s-a satisfăcut deloc justelor pretenții ale națiunii române din Transilvania, cum documentează pe deplin toți pașii românilor din Transilvania mai de curând făcuți (vezi actele adunării de la Alba Iulia, Sibiu, etc.) totuși, conduși de credința cea neclintită până acuma a națiunii române din Transilvania, documentată totdeauna către augusta casă domnitoare habsburgico-lotaringică și înaltul tron al Maiestății Sale cesaro și regească apostolice și marele principe al Transilvaniei, Francisc Iosif I,

- conduși de dorul purces din inimă sinceră că acea credință atât de fermă până acuma, să nu-și piardă pe viitor puterea sa din mijlocul națiunii române, ci din contră, că și pe calea constituțională satisfăcându-se justelor pretenții ale națiunii române din Transilvania, să nu se dea nicicând ocazia de a se clătina,

- conduși mai încolo de acea fermă persuasiune cum că înaltul regim unguresc din Pesta al Maiestății sale va deschide însuși cât de curând calea națiunii române din Transilvania pentru de a-și descoperi din nou durerile sale în un congres general al românilor din Transilvania compus de românii din toate partidele, de a arăta calea de împăcare a justelor sale pretenții, atât față cu interesul statului întreg, cât și cu al nobilei națiuni maghiare, cu destinele cărei națiuni sunt de natură acum legate și destinele națiunii române din Transilvania și Ungaria, cum și a celorlalte națiuni.

Voind a da din sânul nostru un conațional de-al nostru, care să cunoască mai de aproape durerile și împrejurările și dorințele națiunii române din Transilvania și, în special, a subscrișilor alegători, și a da tot concursul pentru de a se putea face pe baze solide și durabile dorita împăcare a justelor ei pretenții cu cele ale statului și națiunii maghiare și celorlalte națiuni din patrie, ne-am determinat a alege de deputat al nostru un individ român, de culoare națională cu condiția ca să conlucreze din răspuțeri pentru conchemarea cât mai curând a congresului național general al tuturor românilor din Transilvania, de ale cărui concluzii valide va avea de a se ține mai departe.

Năsăud în 15 iulie 1872

Alegătorii:

Dr. Ioan M. Lazar, plenipotențiatul fondului scolastic românesc greco-catolic din opidul Năsăud, Teodor Ionașcu în numele curatiei greco-catolice din Năsăud,

DESPRE ALEGEREA DEPUTAȚILOR DIETALI

Ioan Runcan plenipotențiatul comunei Rebrîșoara, Ioan Lazar, Ioan Pavelea, Ioan Nati prin Pavelea, Macedon Grigorița, Ioan Filimon din Găureni, Grigore Bobol, Iacob Finigari, Toader Timoce, Andrei Lup-Vlașin, Andrei Bojor, Petru Vertic, Eugeniu Borcocoel, Gabriel Corbu, Izidor Hostia, Ioan Iftene, Basiliu Vertic, Alexiu Bulbuc, Vartolomei Banculețiu, Gabriel Copu, Pia Varga, Spiridon Feti, Petru Dâmbu, Ștefan Acu, Ștefan Nedelea, Condrate Nedelea, Ioan Rus alegător comuna Rebra Mare, Gavril Bobol din comuna Zagra, Grigore Mureșianu alegător, Ioan Catone plenipotențiat, Leon Coșbuc plenipotențiat, Vasile Mureșianu, Ștefan Bucilă, Basiliu Șoldea, Ioan Copu, Ioan Cosma, Ioachim Mureșianu, Ioan Constant, Larion Marte alegător Romuli, Vasile Pop, Ioan Filimon din Găureni¹.

Ruinele școalei militare din Năsăud (arsă în 1848).

¹ *Idem*, nr. 55 (15/27 iulie), p. 3.

EVENIMENT LA SALVA

Consiliul Local Salva a aprobat acordarea a trei titluri de *Cetățean de onoare* unor personalități ale comunei ce fac cinste acestor meleaguri. Doctor în etnologie, **Virginia Linul**, a promovat frumusețea costumului popular românesc pe toate meridianele lumii, cunoscute fiind colaborările cu casele de modă de la Paris sau de la New York. Prin linia tradițională a reușit să readucă motivele populare în actualitate de la oameni simpli până la cele mai cunoscute vedete ale țării, îmbrăcând ținutele Virginiei Linul. Prin volumul ce vorbește despre istoria portului din Țara Năsăudului ne-a demonstrat priceperea nu doar în practică, ci și în teorie, de altfel obținând doctoratul cu notă maximă. Muzeul tradițional al Virginiei Linul este locul unde poposesc zilnic turiști ce tranzitează județul, ce se află în căutarea frumosului.

Profesorul de matematică **Ioan Morariu** a fost ani de zile directorul școlii „Tiberiu Morariu” din Salva, iubit deopotrivă de cadrele didactice și de elevi, din mâna domnului profesor au ieșit generații care au știut ce înseamnă matematica. A fost colaborator activ la *Gazeta Matematică* și coautor al mai multor culegeri de matematică. A susținut acțiunile Astei din ținutul năsăudean, găzduind două dintre adunările anuale ale Despărțământului Astra, în 1993 și 2005.

Părintele **Maxim Morariu** este doctor în teologie al Universității Babeș-Bolyai, în prezent aflându-se la studii doctorale în științe sociale la Universitatea Pontificală Angelicum din Roma. Este autorul mai multor cărți ce vorbesc despre spiritualitatea ortodoxă, dar și coordonatorul unei reviste ce își are rădăcinile la Salva, *Astra Salvensis*.

DR. VIRGINIA LINUL – PROFIL BIOGRAFIC

Prof. Romana Fetti - director
Școlii Profesionale „Tiberiu Morariu” Salva

Între personalitățile contemporane de prim rang ale localității noastre se numără cu certitudine și dr. etnograf Virginia Linul. O simplă căutare pe motorul cel mai utilizat de cercetare din cadrul internetului, respectiv google, va reliefa 69.400 de rezultate în 0,44 secunde¹, ceea ce, după părerea mea, nu e puțin lucru. De aceea, în rândurile următoare voi încerca să vă prezint câteva aspecte ce privesc viața și activitatea dânzei, cu propunerea de a-i fi acordat titlul de cetățean de onoare.

Elevă de excepție a școlii noastre și a școlilor nășăudene, domnia sa a încununat un amplu și riguros parcurs de studii cu un doctorat în etnografie la Universitatea din Oradea, prezentând particularitățile portului popular al zonei în care s-a născut și pe care o reprezintă cu cinste în contextul mai larg al bogăției etnografice din spațiul transilvănean².

Ulterior, o parte consistentă a textului ce a stat la baza tezei de doctorat a autoarei, a fost publicată în cadrul volumului intitulat: *Portul popular nășăudean. Origini. Valori. Evoluții. Din istoricul veșmintelor din Țara Nășăudului. Secolul XX*, col. „Școala ardeleană de etnografie”, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018, care-i poartă semnătura. După cum era de așteptat, acesta a fost bine receptat de critică și specialiști, beneficiind de recenzii, atât în paginile unor cotidiane locale, precum „Răsunetul” de la Bistrița³, cât și în cele ale unor reviste de specialitate, de prezentări radiofonice sau alte citări și referințe în marile repertorii de specialitate.

Pe lângă aceasta, opera științifică a Virginiei Linul subsumează de asemenea și o mulțime de studii și articole de specialitate, dar și mai multe interviuri, răspândite în paginile diferitelor periodice de etnografie și cotidiane din țară și din străinătate⁴. În cadrul lor, dumneai promovează specificul local, istoria meleagurilor natale și portul nostru popular, pe care îl păstrează cu sfințenie.

¹https://www.google.com/search?q=virginia+linul&sxsrf=ALeKk0157DtBfyIs4TK9HX_4lnnAZpOmg:1584726328747&ei=OAF1XryXLc73qwHArbKoDA&start=30&sa=N&ved=2ahUKEwi8k5DPzаноAhXOyoKHcCWD MU4FBDw0wN6BAgLEEI&biw=1366&bih=635, accesat 12.03.2020.

²<https://static.rasunetul.ro/virginia-linul-doctor-magna-cum-laude-printre-sustinatori-aula-universitatii-de-stat-oradea-cristian>, accesat 12. 03. 2020.

³ <https://rasunetul.ro/istoricul-portului-popular-nasaudean-asezat-de-virginia-linul-carte>, accesat 12. 03. 2020.

⁴Cf. <https://www.gettyimages.it/detail/fotografie-di-cronaca/virginia-linul-a-romanian-artisan-puts-the-fotografie-di-cronaca/132203958>, accesat 12.03.2020; <https://claudiaandron.ro/tag/virginia-linul/>, accesat 12. 03.2020; <https://romanioliberal.ro/stil-de-viata/moda/interviu-cu-virginia-linul-cum-au-ajuns-costumele-populare-romanesti-la-washington-dc-372577>, accesat 12. 03. 2020; <https://zigzagprinromania.com/blog/acasa-la-virginia-linul/>, accesat 12. 03. 2020; https://www.rii.ro/it_it/costumi_tradizionali_nuove_tendenze-2611260, accesat 12. 03. 2020.

DR. VIRGINIA LINUL – PROFIL BIOGRAFIC

Pe lângă activitatea culturală, Virginia Linul se distinge și prin bogata muncă pe care o desfășoară în ogorul culturii tradiționale. Este interpretă de muzică populară, are un album de cântece înregistrat și participă în această calitate la mai multe emisiuni televizive, festivaluri, concursuri și concerte. Cea mai mare contribuție o aduce însă în calitate de creator popular. Virginia Linul respectă portul nostru strămoșesc și îl iubește. Atât de mult încât a învățat cum se creează el și este cea care, în calitate de creator popular, contribuie la nemurirea lui. Ținutele tradiționale sau de inspirație tradițională ale Virginiei Linul sunt cunoscute pe întreg cuprinsul țării, fiind parte a ținutelor unor oameni extrem de importanți, de la vedetele de muzică populară sau ușoară, până la intelectuali, politicieni sau antreprenori¹.

Faima ei depășește cu mult granițele acestei țări, întrucât la foarte multe saloane internaționale, numele dânsi figurează între invitații de prim rang, care dau greutate evenimentelor. Din Emiratele Arabe până în Statele Unite, Canada sau Marea Britanie, numele Virginiei Linul figurează alături de cele ale unor oameni cu rezonanță în spațiul creației etnografice și folclorice, iar ținutele ei fac cunoscută Salva peste hotare. Colaborarea cu creatori precum *Coco Channel* nu contribuie doar la succesul personal al celei în cauză, altminteri binemeritat și muncit, ci și la promovarea localității noastre.

Calitatea de om dedicat vocației sale și de promotoare a meleagurilor natale, se vede și în alt aspect, despre care vreau de asemenea să vă vorbesc. Virginia Linul și-a transformat nu doar viața într-un ogor al păstrării tradiției, ci și casa în muzeu. În casa dânsi și deci, în Salva, poposesc oameni de prim rang ai culturii române și nu numai, admirând frumusețea și bogăția valorilor noastre tradiționale și a patrimoniului material de natură vestimentară ce poate fi regăsit în această superbă zonă etnografică în care trăim. Mai mult, foarte mulți oameni din localitatea noastră decid, atunci când au oaspeți de seamă, să le facă cunoștință cu istoria locală invitându-i să viziteze mănăstirea Salva, troița dedicată martirului Atanasie Todoran și casa Virginiei Linul.

Promovarea localității o realizează doamna Linul și prin intermediul multiplelor emisiuni și videoclipuri care se organizează în casa-muzeu a dânsi. Interpreți de seamă, cu precădere din spațiul folcloric, poposesc la dânsa, filmând videoclipurile noilor lor albume, fapt ce face cunoscută localitatea noastră. Apoi, nu trebuie uitat faptul că adesea, obiceiurile agrare sau cele ce însoțesc marile Praznice, sunt păstrate cu sfințenie în familia dânsi, fapt ce stimulează uneori întreaga localitate. Faptul că televiziunile centrale decid, de foarte multe ori, atunci când doresc să vadă cum se petrece Crăciunul în familie, să vină în vizită la familia Virginiei Linul, aduce un capital mare de imagine localității noastre.

¹Pentru mai multe informații cu privire la viața și activitatea dânsi, a se vedea și: http://www.costumepopulare.ro/costume_populare.html, accesat 12. 03. 2020.

DR. VIRGINIA LINUL – PROFIL BIOGRAFIC

Dumneaei este de asemenea mereu deschisă la colaborări cu instituții centrale precum primăria, Biserica sau școala. Ca dascăl știu că de fiecare dată când avem nevoie de colaborare, găsesc o ușă deschisă. Așa s-a întâmplat când, cu prilejul centenarului României Mari, am organizat o sărbătoare a absolvenților școlii noastre și așa se întâmplă de fiecare dată când avem nevoie să organizăm în parteneriat o activitate prin intermediul căreia să arătăm, oaspeților din țară sau sin străinătate, bogăția și frumusețea localității noastre.

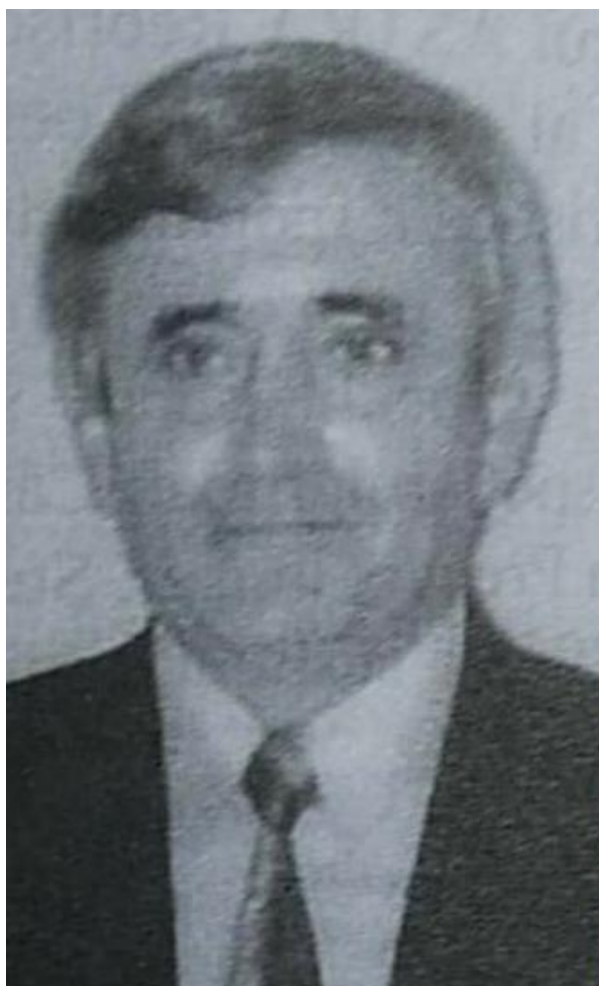

Un OM, un mare DASCĂL... - Prof. Ioan N. Morariu, Salva -

Prof. Romana Fetti - director
Școlii Profesionale „Tiberiu Morariu” Salva

Nu este ușor să scrii despre un om și să-i cuprinzi în câteva pagini munca de-o viață. Când cel despre care vrei să scrii este un profesor, lucrurile se complică, iar dacă e despre un matematician devin aproape imposibile.

Născut într-o familie de vrednici gospodari, d-l profesor Ioan Morariu a fost obișnuit cu munca din copilărie. A fost învățat că orice lucru trebuie făcut temeinic, cu seriozitate și dăruire. De asemenea, a fost dăruit de Dumnezeu cu inteligență înaltă, cu o logică impecabilă și cu o judecată dreaptă fără jumătăți de măsură, cu un bun simț înnăscut, cu demnitate, hărnicie, înțelegerea celor din jur, bunătate, compasiune și toate acestea înalte trăsături au fost prezente în viața și munca lui de peste 40 de ani ca profesor de matematică.

Elev și student de excepție, Ioan Morariu a devenit un profesor emerit. Nu multe școli au beneficiat de profesori

de asemenea nivel de pregătire în specialitatea matematică și în cea psihopedagogică și metodică. Toată această pregătire a fost pusă în slujba educării copiilor din Salva.

A știut să se apropie de sufletul fiecărui elev, să-l ajute pe fiecare, să-i convingă că matematica e frumoasă, e ușoară, dar trebuie multă atenție ca să-i pătrunzi tainele. De aceea a avut în fiecare generație, elevi de excepție, care au participat la Concursuri și Olimpiade, au fost rezolvitori ai problemelor din *Gazeta Matematică*, a creat el însuși sute de probleme care au fost publicate în *Gazetă*, a avut sute de elevi cu rezultate deosebite.

UN OM, UN MARE DASCĂL... - PROF. IOAN N. MORARIU, SALVA -

Și când fundamentul e trainic și „construcția” merge cu spor și iese așa cum trebuie. Elevii din Salva nu au întâmpinat greutăți la liceele pe care le-au urmat, iar majoritatea dintre ei și-au continuat studiile, devenind ingineri, profesori, economiști, medici, învățători, etc.

Logica pe care prof. Ioan Morariu le-a cultivat-o elevilor săi în orele de matematică, i-a ajutat la înțelegerea tuturor materiilor, iar dăruirea lui în muncă și exemplul lui personal le-a fost călăuză în viață.

Este un pedagog desăvârșit, de aceea orele de dirigenție erau adevărate lecții de viață, de hărnicie, de corectitudine. O asistență la o oră de matematică susținută de „d-l Morar” era o lecție de viață, de muncă, de respect pentru elevi, dispunând de o atenție distributivă, urmărirea pe fiecare elev, trecea printre bănci, indica unde a greșit unul sau altul, știa să corecteze cu tact greșelile și niciodată nu a umilit nici un elev, în nici un fel. De aceea s-a bucurat de respectul elevilor, părinților și colegilor de muncă.

Pe lângă activitatea de predare, a fost ani în șir Director la Școala Salva, Inspector metodist la matematică, Conducător de lucrări de gradul I pentru învățători, membru în Consiliile de Administrație în licee, membru în Consiliul Consultativ al I.S.J., responsabil de Cercuri pedagogice, etc.

A fost și este prezent în toate activitățile extrașcolare, excursii tematice cu elevii, concursuri școlare, comisii de examen de capacitate și examen de bacalaureat, autor de probleme de matematică, etc.

De asemenea a participat la toate activitățile culturale ale comunei, în cadrul Căminului cultural, în colectarea de obiceiuri și tradiții populare, interpret de excepție în piese de teatru. A însoțit ansamblul *Păunașii Salvei* la Festivaluri Naționale și Internaționale, ca organizator și interpret.

A fost un susținător puternic al proiectelor Erasmus, Comenius, desfășurate de elevii și profesorii școlii Salva, aducându-și contribuția din plin la succesul acestor proiecte, atât în țară, cât și în străinătate.

Este coordonator și coautor al *Monografiei Salva - repere monografice*, unde a scris despre frumoasele tradiții de muncă din agricultură și păstorit, obiceiuri din ciclul familial, nuntă, botezul și tăiatul moșului la copii, „Sâmbra oilor”, „Măsuratul oilor”, etc.

Nu există activități la care d-l profesor Ioan Morariu să nu fi participat. Din contră, si-a adus aportul în toate, organizare, desfășurare, regie, interpretare. De aceea a fost răsplătit cu numeroase Diplome de onoare, Diplome de excelență, Profesor „Evidențiat”, Diplome ale ASTREI, etc.

Un OM, un mare „DASCĂL”, care merită cu prisosință titlul de „Cetățean de onoare” al Salvei datorită întregii activități profesionale, culturale, monografice, publicistice și, mai ales, prin demnitatea de care a dat și dă încă dovadă ca OM, ca INTELECTUAL de înaltă clasă!

Pr. dr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu

PROF. ROMANA IULIA FETTI

Pr. Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, s-a născut în data de 4 mai a anului 1991, fiind primul dintre cei doi copii ai familiei lui Iuliu și Maria-Rodica, ambii fii ai localității noastre. A absolvit școala Profesională (atunci școala generală) „Tiberiu Morariu” Salva în anul 2006, iar apoi, între anii 2006-2010 a studiat la Seminarul Teologic Liceal Ortodox din Cluj-Napoca, pe care l-a absolvit ca șef de promoție. Apoi, între 2010-2014, a studiat la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (absolvită tot ca șef de promoție). În paralel, între anii 2011-2014, a studiat și la Facultatea de Istorie și Filosofie din cadrul aceleiași universități, specializându-se în istorie modernă. Între 2014-2016, a absolvit cu media 10, atât masteratul în Teologie, cât și un masterat în Istorie. Între anii 2016-2019 a fost doctorand în teologie. A primit titlul de doctor, cu calificativul maxim „Summa cum laudae”, la data de 2 octombrie a anului 2019. În paralel cu studiile doctorale, a studiat, între anii 2017-2018, la Institutul Ecumenic de la Bossey, afiliat Universității din Geneva, dar și la Universitățile din Kosice (Slovacia), Belgrad (Serbia) și Graz (Austria). Începând cu anul 2018, beneficiază de o bursă din partea unei fundații a Vaticanului, pentru studii masterale în științe sociale în cadrul Universității Pontificale Angelicum din Roma. Din anul 2020, a devenit, cu statut de student extraordinar, doctorand pentru a doua oară, al mai-sus pomenitei universități, pregătind o teză dedicată scriitorului Virgil Gheorghiu.

Încă din timpul școlii generale, părintele Maxim a avut o activitate aparte. S-a distins ca elev studios, a avut mai multe premii la olimpiadele și concursurile județene. S-a menținut în top și în timpul seminarului, când a obținut de asemenea și Premiul Special al Episcopiei Ortodoxe a Aradului la Olimpiada Națională de Religie pentru Seminariile Teologice (2009) și Mențiune la Faza Națională a aceleiași olimpiade, în anul următor, la Buzău. Încă de pe băncile studenției, a fost premiat. A primit premiul „Juventute” al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca în anul 2011, a primit premiul I la Simpozionul Internațional „Zilele Cercetării Științifice Studențești din cadrul Universității *Constantin Brâncuși* din Târgu Jiu”, atât în 2011, cât și în 2012, iar apoi a fost premiat în repetate rânduri de către diferite instituții din țară și din străinătate (în acest moment fiind, între altele, cercetător asociat al Universității din Pretoria, Africa de Sud, secretarul Institutului „Ioan Lupăș” al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, secretarul științific al Despărțământ-

---

PR. DR. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

---

tului „Vasile Moga” al ASTREI Sebeș și membru al Institutului de Istorie Eclesiastică „Nicolae Bocușan” al Universității Clujene).

Ca scriitor, este autorul, editorul, traducătorul sau coordonatorul a peste 26 de volume, apărute la edituri din țară și străinătate și a peste 400 de studii, articole sau recenzii, publicate în paginile unor periodice prestigioase din domeniul teologic sau cel istoric (15 articole ca autor unic indexate în Web of Science, 40 Scopus). Este, de asemenea, fondator de revistă culturală și membru în 10 comitete editoriale sau științifice (două dintre periodicele cu care colaborează în acest sens fiind de asemenea indexate Web of Science). Ca om de radio, colaborează de asemenea cu Radio *Renașterea* de la Cluj-Napoca, Radio *Someș* de la Bistrița și Radio *Trinitas* de la București și este invitat constant al unor emisiuni la diferite radiouri și televiziuni locale sau centrale din spațiul românesc.

Valoarea activității sale științifice se poate vedea atât în diversitatea tematicilor abordate, cât și în faptul că a beneficiat la ora actuală de peste 80 de recenzii în periodicele de profil, peste 120 de citări în cadrul unor articole și periodice din țară și străinătate, dar și de invitații la conferințe în țară și străinătate, premii sau distincții.

Între publicațiile recente care-i poartă semnătura, se numără, alături de texte răspândite în paginile unor reviste precum: *The Ecumenical Review* de la Geneva, *Studia Monastica* de la Barcelona, *Anuario de la Historia de Iglesia* de la Navarra, *Journal for the Study of Religions and Ideologies* din Cluj-Napoca, *HTS Theologiese Studies* din Pretoria și multe alte jurnale similare, și volumul intitulat: *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX și XX*, apărută la Editura Lumen de la Iași, în anul 2019.

Ca sălăuan, părintele a rămas mereu în legătură cu localitatea noastră. Ne-a reprezentat cu cinste zona și s-a lăudat cu noi peste tot. Cele două premii internaționale de la Târgu Jiu, despre care am pomenit anterior, se datorează unor cercetări ce au în vedere istoria județului nostru și chipul lui Grigore Pletosu, profesor la Gimnaziul Grăniceresc năsăudean. Ca istoric, a scotocit prin arhive și a valorificat documente inedite cu privire la Salva și zona noastră. Multe dintre volumele care-i poartă semnătura sunt dedicate istoriei locale. Ca preot, s-a întors la Salva, unde a fost o vreme duhovnicul mănăstirii de maici din localitate, în anul 2015. A desfășurat în această calitate o susținută activitate cu caracter social și cultural, care ne-a făcut cinste. Apoi, după plecarea de aici, nu a uitat de localitatea și de zona noastră. În anul 2017, elevii olimpici ai Salvei au beneficiat, în urma colaborării dintre școala noastră, primărie, părintele Maxim și părintele Marinel Pădure de la Constanța, de o tabără la Mare.

De asemenea, colaborarea cu prof. Ana Filip e fructuoasă în plan academic și aduce un beneficiu de imagine comunei. Împreună, au participat la mai multe manifestări culturale și științifice în țară și peste hotare, promovând chipurile unor

PR. DR. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

personalități locale precum: Tiberiu Morariu, Leon Danielo, Nechita Ignat, Vasile Filip, Sfinți Martiri Năsăudeni, sau aducând în atenție patrimoniul local. Au înființat în anul 2013 revista *Astra Salvensis*, singura revistă care apare în mediul rural și are o cotație mai bună decât multe reviste universitare. În plus, are colaboratori de pe toate continentele și texte ce sunt cu regularitate citate în spațiul științific internațional. De asemenea, începând cu anul 2015, cei doi oferă, sub egida ASTREI, premiile cercului Salva. Fiecare premiu este dedicat, precum știți, unei personalități locale, alături de mai-sus pomeniții un premiu fiind dedicat Mariei Peter, Mariei Butaciu și tipografului George Matei (în colaborare cu Muzeul Năsăudean). În plus, la orice activitate a școlii la care este invitat, părintele răspunde prompt și e mereu activ în a promova proiectele noastre. Toate acestea spun multe despre meritele și implicarea dânsului în promovarea valorilor locale.

MEMORII

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”¹

Spre Serbia, prin Belgrad

În 4 noiembrie 1914 au sosit pe malul Savei alte trupe. O companie din cadrul acestora, sub comanda căpitanului Torok, ne-a luat locul. Noi am primit ordin ca în aceeași seară să plecăm în marș prin Grabovci spre Pluticevo unde, după ce întreg batalionul ne-am îmbarcat în tren, am continuat drumul trecând prin Ruma și Indijia am sosit în Batajnica. La gară în Pluticevo am întâlnit un tren care transporta răniți de-ai noștri și sârbi. Din Batajnica am mers în marș pe jos la Zimony, unde am făcut iară serviciul de asigurarea pazei. Compania noastră ajunsese la marginea de sud a orașului în Marienhof. Aici erau case și edificii economice, grădină și vie ale unei familii de șvabi. Sârbii trecuseră pe acolo și își lăsase urmele prin mobilele distruse, cărți și alte bunuri din camere la fel distruse și împrăștiate ș. a. Înaintea noastră a fost o altă unitate cu militari de-ai noștri de la care am preluat serviciul. Erau în majoritate tot români din partea Oradiei. Într-o duminică văzând pe mai mulți soldați de-ai noștri intrând în biserica catolică din Fraurensthal am intrat și eu. Biserica era plină de soldați de-ai noștri și participau la serviciul divin cu tot sufletul deși nu se oficia în limba noastră. Fără să vreau, mi-au dat lacrimile din ochi și m-am întrebat dacă voi ajunge în viață să mai particip la vreun serviciu divin sau acuma este pentru ultima dată?

Din Belgrad pușca din când în când artileria sârbă, dar orașul Zemun nu era distrus în afara câtorva edificii, unde a stat miliția, magazinul și câteva clădiri de la gară, care erau ruinate. Într-un magazin de acolo, ofițerii noștri aflară o mulțime de cărți cu povești pentru copii, frumos ilustrate. Erau poveștile de frații Grimm și altele

¹ Mulțumim pe această cale d-lui profesor Liviu Păiuș din Rodna care și-a dat acordul pentru publicarea acestui material deoarece dânsul este cel care a făcut această donație către arhivele bistrițene. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (S.J.A.N.B.-N.), *Jurnalul „Ziar de război 1914-1918”* – Florian Aurelian Mureșianu, profesor Arad, pp. 30-39.

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

scrise în limba sârbă. Câțiva camarazi ofițeri, printre care și eu, am luat și trimis câteva cu poșta acasă pentru copii și pentru aducere aminte.

Ai noștri aveau amplasate în Zemun câteva tunuri de calibru mare cu care trăgeau zilnic focuri spre Belgrad. În Zemun, ca și alții, ne-am fotografiat, lăsând fotografului adresa și rugămintea să expedieze fotografiile acasă la soție pe care, mai târziu, le primiră.

Tot aici m-am întâlnit cu Dr. Artene Mureșan care venise cu trupe de la cadru pentru întregirea (completarea) efectivului nostru. El avea gradul de locotenent și era repartizat la batalionul I. Orașul nu era luminat în timpul nopții, dar aveau grijă sârbii să-l lumineze cu reflectoarele lor din Calimegdan (o fortificație în Belgrad). În data de 6 noiembrie făcurăm un marș demonstrativ până la Sureiu, de unde ne-am întors peste noapte iarăși la Zemun.

În 14 noiembrie eram iară în Sureiu, unde luă comanda regimentului colonelul Camilo Haubert. Aici, la masa ofițerilor am fost prezentat prințului colonel Schiwarzenberg – comandant de brigadă.

În 17 noiembrie au fost lupte pe malul Savei. Trupa noastră era lăsată în rezervă la marginea de răsărit a satului Sureiu. De aici priveam cum ai noștri, români din Lugoj, respingeau pe sârbi pe lângă țărmul Savei în sus, pe la umplutura de pământ de acolo.

În 18 noiembrie, am fost în marș spre Jakovo. Satul era evacuat. Lângă biserica de acolo se aflau morminte proaspete ale preotului sârb din localitate și a membrilor săi de familie care, se spunea, că au fost executați pe motivul de pactizare cu „dușmanul”. Aici l-am întâlnit trecând cu trupa sa – regimentul de glotași din Lugoj – pe locotenentul Alexandru Bolfă din Maieru.

În ziua următoare am preluat serviciul de pază pe malul Savei. În fața noastră, pe malul sârbesc, era satul Ostrusnica. Artileria, așezată undeva în spatele nostru, bombardă mereu edificiile mai mari din acest sat. efectul, nu prea mare, al bombardamentului îl observam cu ochii liberi de la „Casa de pompe” (Punyhau) unde era așezată comanda companiei noastre.

În timpul cât am stat aici – 19-30 noiembrie – am avut și câțiva răniți. Răniți au fost, prin grumaz, și caii de la căruța aprovizionării.

Raionul de pază al companiei noastre avea câțiva kilometri. La stânga era compania a 6-a sub comanda Dr. Gal, iar la dreapta trupele unui batalion străin – venit de dincolo de Dunăre.

Când am sosit și ne-am instalat la „Casa de pompe” am aflat câțiva saci cu carne de porc friptă lăsată de trupele care au fost aici înaintea noastră, cu care am făcut schimbul (români bănațeni). Se vede că și ei trăiau pe aici ca și noi la Vitojevci, unde era belșug.

Căpitanul Gorgey, comandantul batalionului nostru încă a stat aici cu noi câteva zile. Aveam acuma și două mașini (mitraliere) de pușcat cu feciorii (soldații) din regimentul I de glotași din Pesta sub comanda unui sublocotenent pe nume Ven-

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

szky care sforăia când dormea de nu puteam dormi toată noaptea din această cauză.

Un grup de lucrători (români din Banat) aveau sarcina să repare mereu acoperișurile de la adăposturile făcute pe umplutura de pământ de pe lângă Sava și să construiască, în același timp, altele noi.

De la noi în dreapta, în Serbia, la Kolubara, se auzeau mereu bubuituri de tun. Acolo se dădeau lupte mari care se desfășurau și noaptea.

Satul sârbesc din fața noastră încă era evacuat, iar soldații care erau în pază spuneau că noaptea mereu se aud cară trecând și vite mugind. Erau sârbii care se retrăgeau spre sud și sud-est.

În data de 1 decembrie eram în marș spre Sureiu, iar de acolo, în 2 decembrie, în zori de zi, marș mai departe spre Bejanina. Aici eu am primit misiunea să preiau comanda patrului de avangardă. În Bejanina, care încă era evacuată, am aflat trupe ale artileriei proprii. Înainte de prânz primiram ordinul de trecere în Belgrad peste podul de la Zemun. Imediat ieșirea din Bejanina spre drumul care duce spre Zemun. Compania noastră forma avangarda, iar eu comandant al plutonului I, deci eram în fruntea tuturor. La marginea de răsărit a satului ne-am răsfirat în linie de bătaie și ne îndreptarăm spre Sava. Pe câmp se mai aflau diferite obiecte sau lucruri rămase de la alții (câte o șapcă, câte un sac de merinde sau porthart, patroane-tuburi de cartușe).

La podul de fier care făcea legătura între Zemun și Belgrad lucrau soldați și îl reparau unde era nevoie pentru a-l face probabil pentru trecerea trupelor. Un tun era amplasat la capătul podului de pe țărmul nostru. La trecere eu eram cel dintâi din întreg regimentul și primul care am pus piciorul pe pământul sârbesc. După mine venea comandantul companiei Majoroș Bela, care era foarte îngrijorat și se temea de vreo cursă a sârbilor. Dar, după cum s-a văzut, de ce s-a temut nu am scăpat. Cursa era însă mai mare decât și-o închipuia Majoroș. După comandantul companiei îl urma compania având în rândul întâi pe sergentul Ion Cotu ce purta un steag unguresc pus în mână de căpitanul Gorgey. În Belgrad, la săpatul podului, generalul Tamassy, comandant al brigăzii noastre, care ordonă companiei mele să ocupe poziție de luptă la gară, în partea de oraș numită Venecija. De acolo, după amiază trecerăm în marș prin capitală și preluarăm serviciul de pază la marginea de sud-est, lângă o fabrică de cărămizi. La trecerea prin oraș, mai multe femei ne oferiră flori (ruji de toamnă care erau încă foarte frumoase). Unii dintre feciori primiră tutun fin pentru țigări. Partea orașului de lângă Sava și Dunăre era evacuată, partea de sud-est era numai parțial evacuată, fiind rămase acasă, în special, femei care arborase steaguri albe. Se puteau cu ușurință observa și priviri pline de ură care ne urmăreau în timpul trecerii noastre pe aici. În linia de asigurare de la stânga noastră era compania a 6-a de sub comanda dr. Gal, iar la dreapta, până la Sava, trupele unui alt batalion cu care nu s-a reușit să se facă legătura nici în timpul nopții. În decursul nopții o patrulă de-a noastră aduse știrea că armata inamică s-a retras 30 km. de la Belgrad spre sud-est. Dimineața, în 3 decembrie, ieșiră mai mulți sârbi cu plugurile cu boi la arat. Tot pă-

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

mântul din părțile acelea era foarte fertil și destinat semănăturilor, deci arabil. Aproape fiecare plug era însoțit și de o femeie sau două care aveau portul foarte asemănător cu al femeilor noastre de pe Someș: opinci, două cătrințe și năframă albă pe cap.

Petrecurăm bine într-o ospătărie de la marginea orașului unde se serveau mâncăruri bune sârbești, vin bun și cafea turcească aduse și oferite de un ospătar român din Macedonia. În sala ospătăriei, pe lângă alte tablouri sârbești, era și portretul regelui Peter I pe care cârciumarul încerca să-l depărteze de pe perete. Sublocotenentul Măgerușan însă îl opri spunându-i să-l lase acolo fiindcă nu i se va întâmpla nimic. Mai târziu veni în ospătărie și alți ofițeri de la alte trupe, iar unul dintre aceștia, un cadet tânăr de la serviciul de ordine din spatele frontului, scoase sabia sclipitoare și despică portretul în două. Noi, care eram de mai mult timp în război, nu-i aproparam gestul necugetat. Se pune întrebarea, dacă și în realitate, pe câmpul de luptă, ar fi fost tot așa de viteaz?! Cred că nu!

Noaptea de 3-4 decembrie dormiram în vila unui colonel bohem care trecură din armata austriacă la sârbi încă înainte de război. Vila era o moșie de lângă oraș unde avea vie, o fabrică de spirt ș. a. Doi servitori, pe care-i lăsase ca oameni de pază și de încredere, unul sârb și unul bohem, le arătară feciorilor noștri pivnița cu vinul și alte băuturi. Feciorii, desigur, că nu s-au lăsat prea mult rugați să meargă să se servească, trecând imediat la acțiune. Prin via de aici erau multe proiectile neexplodate, trase de artileria noastră. Când plecarăm din cârciumă la culcare, Măgerușan era foarte în chef, fapt ce mă determina să nu-l las acolo singur cu trupașii. Nu vroia cu mine motivând că are dureri mari de picioare și nu se poate deplasa. Restul camarazilor au plecat lăsându-mă cu el. Fiind un om voinic, era greu de-l dus. Cu chiu cu vai l-am cărat după mine o bucată de drum. Într-un loc, pe traseu, se vedea o rază de lumină. Era o cârciumă ordinară, unde chefuiam soldații. Dinăuntru se auzea un glas de femeie. Măgerușan se trezi brusc din starea în care era și trecându-i fulgerător durerea de picioare, o luă la fugă înspre cârciumă, fiind atras de glasul de sirenă fermecător pentru el. L-am lăsat acolo și mi-am continuat drumul până la vilă unde eram încartiruiți.

În ziua de 4 decembrie am continuat marșul spre interiorul Serbiei. Peste noapte am poposit în Mali Mokrilug căutând loc de dormit la o casă unde, din întâmplare, erau numai femei care nu ne primiră bucuroase. Văzând că suntem oameni cumsecade, s-au împăcat cu soarta și ne-au servit cu dulceață.

În dimineața de 5 decembrie era deja frig și crengile pomilor pline de bură. Am continuat drumul în marș prin Bolei, iar peste noapte compania noastră face serviciul de pază pe dealul „Mostina”, un fel de trecătoare a drumului principal al țării.

În 6 decembrie, marș mai departe prin Grocka. După ce am ieșit din localitate, ne-am înșirat în linie de bătaie. Compania noastră forma aripa stângă a întregii linii lângă Dunăre. Pe coastele dealului „Cigamakobrede” stăturăm câțva

timp sub foc de artilerie. Peste noapte am sta adăpostiți în tranșeele, simple sau acoperite, sârbești, care erau bine lucrate și consolidate pentru apărare.

Rănirea

În dimineața zilei de 7 decembrie, în urma ordinului primit de la căpitanul Gorgy, comandantul batalionului nostru, am plecat cu plutonul meu în patrulare la vale înspre răsărit. Avem ordinul să înaintez spre satul Brestovik și să cercetez terenul dinaintea noastră până la acest sat. Pe cei peste 40 de feciori de care răspundem i-am împărțit în trei grupe și, după ce sosirăm în valea Azapski, i-am lăsat să bea apă proaspătă de izvor și să-și bidoanele, poarcă presimțeam că ne așteaptă clipe grele cu acțiuni neprevăzute. Am trimis o patrulă sub comanda sergentului Mănăilă Boldiș, pe dealul Brestovik, cu ordinul să cerceteze terenul și dacă nu va observa nimic suspect să se reîntoarcă la noi. Restul plutonului am înaintat o bucată de loc pe vale în sus apoi, am ieșit pe coastă spre satul Brestovik. De aici, am trimis înspre dreapta și înspre stânga câte doi oameni să cerceteze terenul cu multă prudență, pentru a nu fi observați de inamicul care ar putea fi prin apropiere. Cercetașii din teren s-au reîntors imediat fiindcă sârbii, așezați pe poziție de luptă, îi primiseră cu foc. Regrupați, am înaintat mai departe așezați în linie de trăgători și cu mare băgare de seamă fiindcă dușmanul era aproape și ne aștepta să-i cădem în cursă. În timpul înaintării în teren, a venit de la companie la mine Florea, în calitate de ordonanță, însă l-am trimis înapoi. Era îndeajuns că eram în pericol eu, nu trebuia să fie și el care nu avea un rol prea însemnat aici.

Pe platou (poderei), paralel cu frontul nostru, era un drum în câmp de-a lungul căruia ne-am așezat adăpostindu-ne cum puteam, pentru că sârbii în acest timp au început să tragă asupra noastră. Terenul unde ne găseam așezați era în pantă cu înclinația înspre sat. Deasupra noastră, la circa 100 de pași, vedeam mișcând capetele sârbilor care-și îndreptau privirea mai mult în partea stângă a aripii noastre. În aceste condiții de luptă, militarii mei pușcau vehement. Sârbii credeau că noi vom încerca să înaintăm, iar ei ne vor lua prin surprindere din lateral, de la dreapta, în care caz eram prinși cu toții fără speranță de salvare, fiindcă batalionul era rămas în urmă la distanță destul de mare. Eu, deducând intenția sârbilor, am ordonat să stăm pe loc și eram cu mare băgare de seamă la aripa dreaptă ce putea fi atacată în primul rând. În acest timp sosește fruntașul Bulbuc de la patrula lui Boldiș cu știrea că în acea direcție nu se află dușmanul și că nu este nici un pericol. L-am trimis înapoi cu ordinul ca sergentul Boldiș să vină cu oamenii lui imediat pentru întărirea formației noastre, ceea ce Bulbuc nu s-a grăbit să execute, căutând să zăbovească cât mai mult pe traseu pentru a nu participa la luptă și a-și apăra propria piele. Pe neașteptate, sosește un călăreț cu numele Cupșa, trimis de căpitanul Gyorgy, comandantului ba-

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

talionului, care credea de la început că am ajuns în mâna sârbilor, dar observând mai târziu că eram în luptă cu ei, mi-a trimis merinde – pâine și salam – pentru oamenii mei. Imediat i-am trimis, prin acel curier, un raport în scris asupra situației în care ne aflam în acel moment. Sârbii, văzând că nu le facem jocul, să înaintăm așa cum credeau, trecură imediat la salturi repetate asupra noastră, dar de fiecare dată au fost respinși. La un astfel de asalt. Un sârb voinic, care cred că era ceva comandant, purta o bătă în mână și-i îndemna mereu la atac. Lângă mine, în partea dreaptă, era caporalul Bora, vânător de meserie din Măgura Ilvei, foarte bun trăgător. I-l arătai pe sârb și îi ordonai să-l ia la ochi. Bora pușcă de vreo două ori și-l culcă la pământ. În acest timp toți sârbii au dispărut fiind, probabil, ocupați cu transportarea și salvarea comandantului lor. În fața noastră erau câțiva copaci. Într-unul din ei era cățarat un sârb care trăgea mereu asupra mea. Gloanțele lui treceau, fie pe deasupra capului, fie pe lângă mine, fără să mă nimerească. După îmbrăcăminte cred că bănuia că sunt comandantul formației de pușcași. Pentru a-l păcăli, am rămas nemișcat vreo zece minute, prefăcându-mă mort. A încetat imediat cu pușcatul, timp în care am făcut un salt înapoi, la trei pași, unde era o groapă în care m-am adăpostit. Feciorii mei mă înștiințară că s-a terminat muniția, deși la plecarea în misiune primiră fiecare câte 200 de cartușe. În acest timp am observat că batalionul nostru se apropia răsfirat în linie de luptă și am ordonat feciorilor retragerea din terenul unde ne aflam amplasați. Sârbii au început a pușca după noi, dar fără să ne nimerească. Ne-am oprit la vreo 150 de pași, făcând front de luptă înspre inamic, în care timp a sosit batalionul nostru și am continuat înaintarea până la marginea satului alături de compania a 7-a, care venea în formație de trăgători pe direcția unde ne găseam noi. Comandantul batalionului, în timpul luptei, s-a apropiat de mine, mi-a strâns mâna și m-a felicitat pentru comportarea avută împreună cu plutonul în fața inamicului.

În timpul luptei am avut un singur om pierdere, pe soldatul G. Arman, țigan de origine, care a murit lovit de un glonț în cap.

În timpul luptei, un fecior de-al meu îmi aduse o pușcă de la ceva soldat sârb care căzuse la datorie fiindcă era încă cu sânge pe ea, dar în stare bună de funcționare și încărcată cu cartușe. Nu am avut timp să pușc cu ea fiindcă prinsesem un soldat sârb care vorbea românește. Era român din Banat, care-l prinseră războiul în Serbia, unde a fost înrolat în armată. Mai târziu am făcut prizonier un macedonean, ce era de origine grec. În timpul acesta, fiind la marginea satului, am văzut că era arborat câte un steag alb la fiecare casă. Am trimis o patrulă care trebuia să observe starea de spirit a locuitorilor, dar a făcut cale întoarsă fiindcă sârbii au început să tragă după ei. Se trăgea de peste tot, din grădini, din case, din poduri ș. a., din care cauză patrula, fără să intre în sat, a aflat starea de spirit a populației. Spre seară, am văzut că trupele din dreapta noastră se retrăgeau în masă și fiindcă muniția era pe terminate, iar alta nu ni se aducea în urma ordinului comandantului de batalion, am început și noi să ne retragem. Sârbii erau bine aprovizionați cu muniție, fiind sprijiniți de întreaga populație, femei, copii, care se ocupau cu transportul ei. Spre surprinderea noastră,

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

însă, că în momentul când a început să se pună trupa în mișcare pentru retragere, a sosit în linia de foc un batalion proaspăt, în care situație am reluat poziția de luptă alături de oamenii lui. Soldații acestui batalion de honvezi, erau sârbi din Panciova care participau prima dată la luptă. Cum înaintam pe coastă, la dreapta mea se afla un fecior din noii veniți, tânăr și fără de mustață, ce urca cu arma în balans, care, la un moment dat, mă privi lung și deschise gura să-mi spună ceva, când căzu la pământ rostogolindu-se de vreo două ori pe coastă, rămânând apoi nemișcat. A fost lovit din plin și murise pe loc. Soldații noi veniți erau așezați pe poziție și, având muniție, trăgeau fără întrerupere asupra inamicului. Începând întunericul și neavând muniție, mi-am adunat plutonul într-o groapă. Ceva mai la stânga mea era comandantul companiei, Măgerușan, care înlocuia pe Majoroș Bela ce se declara bolnav și în situația de luptă suferea de frică, încercând, în felul lui, să-și apere pielea.

Pentru a mă informa dacă s-au dat ceva ordine pentru timpul de noapte, m-am deplasat până la Măgerușan, pe care l-am aflat în linia de foc lângă un locotenent de la batalionul nou venit. Înaintea lor era amplasată o mitralieră care trăgea mereu asupra sârbilor. Măgerușan îmi spuse că nu știe să fie dată vreo dispoziție specială pentru programul de noapte. Când voiam să mă reîntorc la plutonul meu, am simțit o zguduitură puternică sub glezna piciorului stâng și durere cumplită în mijlocul tălpii, din care cauză am început a mă văieta. Imediat au venit sanitarii din cadrul noului batalion, care erau în apropiere, mi-au tras bocancul pansându-mă provizoriu. Un glonț rătăcit, tras la întâmplare pe timp de noapte, m-a nimerit pătrunzând în mușchiul piciorului stâng, deasupra genunchiului și ieșind prin partea dinafară a călcâiului, blocându-mi mersul definitiv. Deși am stat toată ziua în ploaia de gloanțe, dar nu am fost atins și, prin întuneric, trebuia să fiu rănit din întâmplare. Am lăsat pușca în seama lui Măgerușan, de la care mi-am luat adio, apoi am fost transportat într-o pătură, de patru soldați, vreo sută de metri pe coastă în vale până la o casă în câmp, unde erau adunați și alți răniți, printre care se afla Szabo L., tot de la compania noastră, fiind lovit la umăr. Casa avea două încăperi, o tindă și camera de stat. Szabo era în chilie, așezat pe un prici, iar mie îmi făcură loc în tindă, pe un pat de paie puse jos pe pământ și acoperite cu o pătură. Răniții, în suferința lor, se văietau în toate limbile: română, sârbă, maghiară, germană, în care timp pușcăturile se auzeau mereu în apropiere, pe linia de foc a frontului. În timpul nopții, ai noștri se retraseră de pe poziție, iar noi răniții – în număr de vreo 30 – am rămas între cele două linii de foc, aproape de cea a sârbilor. Noi, răniții, adăpostiți în casă, nu știam dacă retragerea trupei noastre era totală sau parțială. Înspre zorii zilei sanitarii, veniți să ne ajute, ne-au spus că pe deal, deasupra noastră, unde aseară erau militarii noștri, acum se află sârbii. Artileria noastră trăgea din direcția satului Grocka spre noi, încercând să lovească linia inamicului, dar multe proiectile cădeau în apropierea casei în care ne aflam. Sanitarii, la ordinul nostru, au pus pe casă un steag alb făcut dintr-o cămașă pe care au însemnat cu sânge o cruce roșie. Cred că artileriștii au observat steagul cu cruce roșie, fiindcă o vreme proiectilele trase de ei s-au îndepărtat

de casa-spital în care ne aflam.

O patrulă de soldați sârbi, condusă de un ofițer care își lăsă calul la ușă, pătrunseră în casă, zicând „Penaze” (bani). Nu ne puteam împotrivi, fiind cu toții răniți, în afară de cei doi sanitari care nu aveau cum se lupta cu sârbii înarmați. Lui Szabo îi luaseră ceasul de aur, un binoclu fin pe care și el îl sechestraseră din vila colonelului de la Belgrad, apoi vreo câteva sute de coroane și alte obiecte. Pe soldații răniți încă îi goliseră de bani, de bocanci și de albituri. Mie îmi luaseră o ploscă (bidon) cu vin, tabachera primită cadou când eram la Vitojevci, o pereche de mănuși, portmoneul cu 20 de coroane. O parte din bani îi împărți ofițerul soldaților din patrula lui, iar restul, el știa câți, îi oprise pentru dânsul.

Ceea ce au făcut era o faptă rușinoasă, mai ales din partea ofițerului care a ajuns, în mod josnic, să prade niște răniți lipsiți de apărare. Multe fapte din acestea se vor mai fi întâmplat în aceste timpuri grele, de umilință și de suferință. La plecare, luară cu ei și cele câteva arme ce se aflau în casă ale unor soldați răniți. Înainte de a se depărta patrula, un soldat se reîntoarce și ne spune, spre mirarea noastră, în limba maghiară exprimată corect, că îndată vor trimite trăsuri pentru a ne transporta de aici spre interiorul Serbiei. Eram, așadar, în mâna sârbilor, rămași prizonieri de război. Nu peste mult timp am fost vizitați de o altă patrulă de a lor căreia, un rănit de-al nostru, care știa sârbește, le-a explicat că am fost prădați de alții veniți înaintea lor. De la un soldat al patrulei am cerut apă și mi-a oferit bidonul cu apă rece, din care am sorbit cu poftă, lăsând o parte și pentru cei de lângă mine. Acesta a fost singurul bine făcut de sârbi în vremurile acelea.

Așteptam cu îngrijorare trásurile promise pentru a ne transporta, gândindu-ne la soarta dureroasă care ne aștepta ca prizonieri când, deodată, auzirăm zgomot de cară pe drumul ce trecea prin fața casei. Acuma vin sârbii să ne ducă, socoteam noi, dar în loc de sârbi pe ușă intră vărul Florea Filipoi, ordonanța mea, care mă ridică imediat și mă așează în primul car pe paie. La car erau prinse două vaci pe care le mâna un băiețandru sârb. Bietul Florea, îngrijorat din cauza mea, în decursul nopții, ajutat de sergentul Punguț și de altul de la jandarmi, au rechiziționat trei care din sat și au venit cu ele până aici, să ne ducă la Grocka. Cu Florea a venit și ordonanța lui Szabo. Totul s-a petrecut într-o dimineață frumoasă cu cerul senin. Când m-am văzut așezat în car, mi se iviră în ochi lacrimi de bucurie. Sârbii observând evacuarea noastră de pe deal, au tras câteva focuri de armă după noi, ca un ultim salut, dar nu ne nimeriseră. Singurul care se speriasă era băiatul care mâna vacile. Florea conducea evacuarea noastră și, fiind în vale, carul mergea foarte repede trecând în viteză după fiecare cotitură a drumului. Cu speranța că voi scăpa și voi ajunge cât mai repede la ai noștri, răbdam durerile provocate de zdruncinăturile carului. În timp scurt am ajuns la vale și am scăpat de eventuala urmărire a sârbilor care ne-au pierdut din ochi. Eram salvați din mâna lor și de prizonierat, mergând restul drumului liniștiți.

La marginea satului Grocka era așezată artileria noastră. Trecând pe acolo, îi

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

spusei unui ofițer că în casa de pe deal se mai aflau răniți și să evite a trage cu tunurile în direcția respectivă până ce vor fi salvați. În sat, într-un edificiu mai mare, școală sau primărie, erau adunați răniții. Mă așezară și pe mine într-o cameră în care erau și alți ofițeri răniți, printre care căpitanul Vamoș – rănit la cap, Szabo pe care aduseră în al doilea car – sublocotenent la artilerie, rănit la glezne, un tânăr voluntar de la vânători – Gruber, era pușcat prin brațul drept și alții care să-au îmbolnăvit de frică cum se afla și sublocotenentul Fekete. O domnișoară sârboaică ne împărțea dulceață, în timp ce își cerea scuze că nu ne poate oferi și altceva fiindcă în sat nu se mai afla nimic. Cât am stat aici am auzit mereu pușcăturile tunurilor. Domnișoara era tare îngrijorată pe motivul că dacă sârbii i-ar respinge pe ai noștri, ocupând satul și ar afla că a îngrijit dușmanul, imediat ar executa-o.

Sergentul Punguț îmi aduse un bilet cu câteva rânduri scrise de comandantul companiei Majoros Bela, apoi ne împărți tuturor ofițerilor răniți zeamă de carne cu orez pe care am servit-o cu poftă, fiindcă din 6 decembrie, seara, nu mâncasem nimic. Îmi luasem adio de la Punguț pentru totdeauna, fiindcă a murit în Serbia, mai târziu, în timpul retragerii trupelor noastre de acolo. Din Grocka ne-au transportat pe toți ofițerii pe trăsuri și pe care până la Belgrad. Pe mine mă așezară într-un car tras de două vaci cu care am mers încet până în Mokrilung. În drum spre această localitate am întâlnit un spital militar ambulant cu mai multe căruțe mari ale sanitarilor, trase cu greu de cai fiindcă drumul era în urcuș.

Medicul comandant al regimentului m-a întrebat dacă nu trebuiau pansate rănilile și îmi dădură ceva de mâncare și puțin coniac. În Mokrilung schimbarăm vacile de la car, fiind obosite și au înjugat doi boi buni aduși de patrula de etapă ce activa în sat. cu noi veniră și o doamnă cu un băiat gimnazist care vorbea binișor ungurește fiindcă învățase la gimnaziul din Ujvidek. Ei sperau ca, pe lângă noi, să poată intra în Belgrad. În drum spre Belgrad îmi veni înaintea o trăsură cu doi cai negri, frumoși, trimisă din partea comandantului regimentului I glotași din Pesta, care făcea serviciul aici. Ofițerii răniți cu care am fost în Grocka plecaseră înaintea mea, iar comandantul aflând de la aceștia că eu sunt rămas în urmă, a trimis trăsura sa înaintea mea. Am fost trecut pe această trăsură, iar doamna cu băiatul, necutezând să meargă mai departe, s-au reîntors cu carul înapoi. Căii mergeau bine și nu mai aveam paie sau trujeni sub mine. Deși drumul era rău și gropos, dar am călătorit bine, sosind la Belgrad la spitalul militar, noaptea. Spitalul era improvizat în clădirea unei școli militare. Într-o sală mare de cursuri erau așezate paturi de campanie pentru ofițerii răniți. Pe unul din aceste apturi m-au așezat și pe mine.

A doua zi, 10 decembrie, am fost dus în altă sală unde medicul regimentului m-a consultat și pansat din nou rana. Piciorul mă durea foarte rău, din care cauză, fără să vreau, mă văietam. Medicul mă mângâia spunându-mi că peste câteva săptămâni am să fiu vindecat și o să mă întorc din nou la front, lucru ce nu s-a întâmplat fiindcă de atunci n-am mai văzut frontul. Din spital se auzeau mereu bubuiturile tunurilor, ce păreau a fi destul de aproape. În 11 decembrie, după masă, o

„ZIAR DE RĂZBOI – 1914-1918”

parte din răniții care puteau umbla, plecară către țărmul Savei și trecură în Zemun peste podul de fier. Pe mine mă puseră pe o targă și mă așezară culcat într-o trăsură a ambulanței în care au mai ocupat loc doi ofițeri ce erau români bănățeni. Florea, ordonanța, era tot timpul cu mine și-mi aducea bagajul – un geamantan, haine, pături ș. a., de care avea grijă. Ajungând la țărmul Dunării, mă așezară pe un vapor cu care treceram în timpul nopții la Zemun. Sosind în port, am fost trecut pe un omnibuz (autobuz). Un medic militar bohem, care venira din Belgrad cu mine, din lipsă de oameni care să ajute la transportul meu, a pus el mâna pe targă, m-a ajutat la urcat, apoi a venit cu mine până la stațiunea trenului, ajutându-mă din nou la coborât și iar la urcat pe trenul crucii roșii ce aștepta aici. Îmi pare foarte rău că nu am luat numele aceluia medic bohem, pentru a-i aduce încă o dată mulțumiri în scris pentru gestul plin de umanitarism de care a dat dovadă în cazul meu. Acesta și alții ca el sunt adevărați oameni cu suflet nobil. Pentru a mă putea urca pe tren, am fost așezat, mai întâi, pe o scândură cu care mă trecuseră pe geamul vagonului într-un cupeu de dormit, curat, bine îngrijit și comod de stat. În tren, în aceste condiții, am mâncat cu poftă din friptura oferită, am băut apă minerală și am dormit bine, fiind primul somn după ce am fost rănit.

(Va urma)

RECENZII

Alexandru Uiuiu (coord.), Andrei Păvălean, Camelia Târnovan, Legendi Levente, Marea Unire în Bistrița-Năsăud, Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2018.

PR. DR. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

În peisajul cultural bistrițean, evenimentul Marii Uniri a fost marcat în felurite modalități. Între sectoarele care s-au bucurat de cea mai bună reprezentare s-a numărat cel cultural. Manifestări felurite au dat atât startul marcării acestui moment, cât și celui care l-a precedat, respectiv Marele Război. Sub aspect editorial, județul nostru și-a făcut cu certitudine datoria cu vârf și îndesat. S-au publicat volume de documente, sinteze, analize istoriografice, dar și cărți de popularizare dedicate celor două subiecte¹. Cercetători din diferite spații și cu diferite background-uri profesionale au avut grijă să ofere valoroase contribuții privitoare la modul în care era descris evenimentul atât în documentele oficiale, cât și în periodice, memorii sau folclor.

Între cercetările ce merită menționate se numără și volumul intitulat: *Marea Unire în Bistrița-Năsăud*, apărut la editura clujeană „Grinta” în anul 2018. Avându-i drept autori principali pe Alexandru Uiuiu și Andrei Păvălean și beneficiind de consilierea istoricilor Camelia Târnovan și Legendi Levente, volumul este o adevărată sinteză, ce vine să completeze peisajul publicistic privitor la modul în care a fost înțeleasă și primită unirea în această zonă. După ce, în capitolul introductiv, ce ar putea sluji de asemenea și de prefață, scriitorul Alexandru Uiuiu vorbește despre relevanța culturii în calitate de factor determinant în realizarea ei (p. 5-7), tânărul, dar

¹ Între titlurile cele mai reprezentative se numără și: Arhivele Naționale, Serviciul Județean Bistrița-Năsăud, *Războiul din spatele tranșelor. Contribuții documentare referitoare la județul Bistrița-Năsăud*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017; Ion Cârja, Dan Lucian Vaida, Lorand L. Madly, Dan Prahase (eds.), *Un ardelean în Marele Război: Albert Porkolab (1880-1920)*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017; Ioan Bolovan, Adrian Onofreiu, „Orphans, Widows and Invalids in Transylvania during and after the Great War. Statistical Contributions Concerning Bistrița-Năsăud County”, în Ioan Bolovan, Rudolf Gräf, Harald Heppner, Oana Mihaela Tâmaș, (eds.), *World War I. The Other Face of the War*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2016, pp. Florin Vlașin, Dorin Dologa, „Locuitori din Năsăud participanți la Primul Război Mondial”, în *Arhiva Someșană*, Seria a III-a, 13 (2014), pp. 99-115; Iuliu-Marius Morariu, „The Image of the Great Union As Reflected in Memoirs from the Bistrița-Năsăud Area”, în *Transylvanian Review*, Vol. XXVIII, No. 1, Spring, 2019 pp. 19-25; Dorin Dologa, „Locuitori din Năsăud participanți la Primul Război Mondial” în *Arhiva Someșană*, Seria a III-a, 14 (2015; 87-93; Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Țara Năsăudului” în Primul Război Mondial - aspecte memorialistice, socio- economice și culturale*, vol. 1-2, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2018. De departe, cercetătorul cel mai harnic care a adus contribuții cu privire la acest aspect, este cercetătorul Adrian Onofreiu.

PR. DR. MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU - RECENZIE

Deja cunoscutul Andrei Păvălean realizează o amplă introducere (p. 7-24) în istoriografia problematicii, prezentând aspectele privitoare la Primul Război Mondial. Cercetarea sa este urmată de o prezentare critică a istoriografiei Marelui Război (p. 25-30). Ulterior, investigația trece dinspre general înspre particular. Astfel, capitolul următor este dedicat intrării României în Marele Război (p. 31-33), autorii vorbind sporadic și despre bistrițenii care au luptat pe front în această perioadă.

Urmează apoi un capitol dedicat românilor din afara granițelor și modului în care s-au comportat ei în timpul conflagrației (p. 33-44) și unul dedicat activității propriu-zise a bistrițenilor pe diferitele fronturi ale Imperiului (p. 45-50). Valorificând pauperele surse deja existente, autorii reușesc aici să reconstituie cadrul general al frontului și să descrie complexa activitate a soldaților români de pe meleagurile investigate în timpul conflagrației. Textul este continuat de unul ce analizează (p. 51-64) modul în care s-a repercutat evenimentul asupra soldaților, ajungând să fie ulterior immortalizat în memoria colectivă a acestuia.

Nici intelectualitatea și atitudinea ei cu privire la conflagrație nu sunt omise de către cercetători (p. 65-74). Ele fac obiectul următoarei subunități tematice, încheind partea de istorie a lucrării. Urmează apoi câteva capitole care, ca și cel dintâi, dau valoare interdisciplinară lucrării. Dacă introducerea lui Alexandru Uiuiu ar putea fi plasată în sfera filologiei, ultimele două, semnate de Levente Legendi și Camelia Târnovan, sunt dedicate patrimoniului material format din monumente (p. 75-121), care a avut drept scop marcarea evenimentului unirii prin comemorarea eroilor. Una dintre practicile cele mai des întâlnite în județ a fost, pe lângă scrierea de medalioane sau volume comemorative, ridicarea de monumente sau amplasarea de plăci în memoria lor.

Scrisă cu profesionalism și având valențe interdisciplinare, lucrarea dedicată Marii Uniri în județul Bistrița-Năsăud, ce poartă semnătura unor cercetători deja cunoscuți în peisajul cultural local și nu numai, respectiv Alexandru Uiuiu și Andrei Păvălean, înscrie cu certitudine o pagină frumoasă în cadrul evenimentelor dedicate marcării Unirii aici și reușește să ofere o panoramă ce îmbină informația documentară cu scrisul literar și nu neglijează nici alte aspecte ale percepției sinestezic-holistice, atunci când valorifică aspectele privitoare la monumentele dedicate eroilor. De aceea, nu putem decât să semnalăm cu entuziasm și bucurie apariția ei și să sperăm că își va găsi locul între lucrările de referință dedicate acestui subiect.

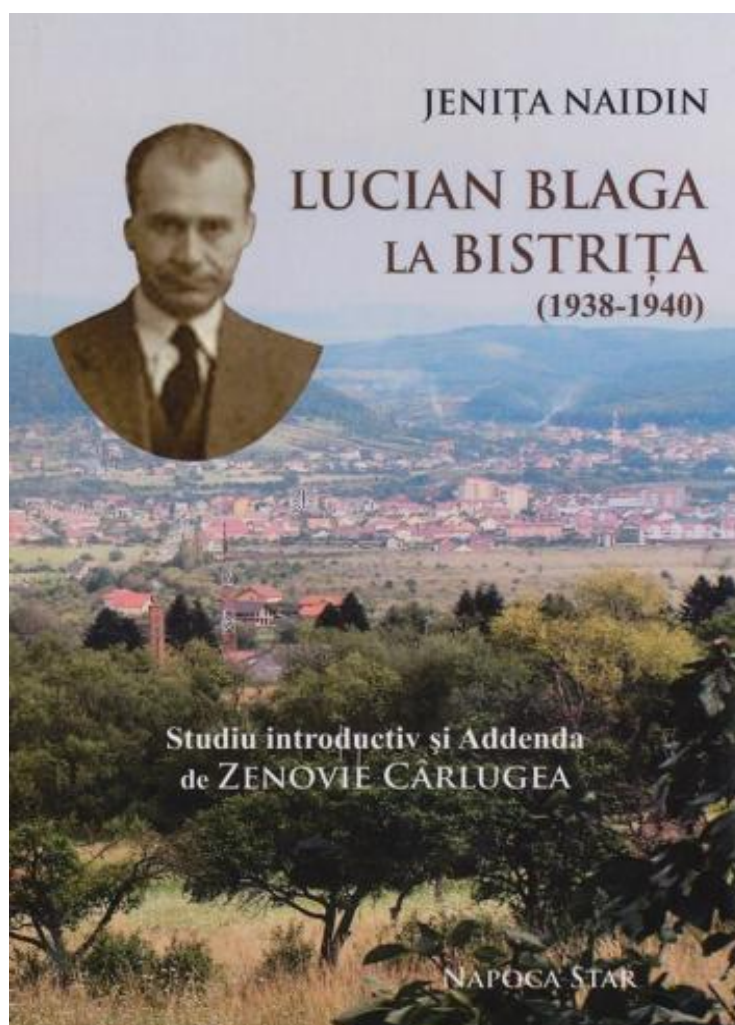
Jenița Naidin, *Lucian Blaga la Bistrița (1938-1940)*, cuvânt înainte și addenda de Zenovie Cârługea, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2018, 231 p.:

DRD. MIHAI - OCTAVIAN GROZA

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș

Lucian Blaga a fost una dintre cele mai complexe personalități ale vieții cultural-științifice din România secolului trecut, diplomat, profesor universitar și academician, un poet desăvârșit (cu un debut literar de excepție, considerat darul pe care Transilvania l-a dat Regatului României cu ocazia Marii Uniri), un filosof cu un sistem coerent, publicat încă din timpul vieții. De-a lungul ultimelor patru decenii, stimulați și de organizarea Festivalului Internațional „Lucian Blaga” la Sebeș, istoricii și criticii literari au scos la lumină fragmente, din cele mai diverse, referitoare la viața, activitatea și opera lui Lucian Blaga. Astfel, au văzut lumina tiparului ediții critice

ale operelor blagiene, monografii, culegeri de documente și corespondență, culegeri de studii sau instrumente de lucru, care au îmbogățit literatura de specialitate. Într-un moment în care majoritatea specialiștilor au considerat „subiectul Blaga” epuizat, cercetările Jeniței Naidin au scos la lumină și au valorificat un episod necunoscut din biografia marelui poet al luminii și filosof al misterelor, cel al șederilor sale la Bistrița, din intervalul 1938-1940.

Intrat în sistemul universitar, ca titular al catedrei de filosofie a culturii din cadrul Universității „Regele Ferdinand I” Cluj, după un stagiul de circa 13 ani în diplomatie, în toamna anului 1938, Lucian Blaga și-a achiziționat o mică proprietate

și o livadă în apropiere de orașul Bistrița, în „Dealul Dumitra”, loc care, conform propriei mărturii, a constituit adevăratul său „spațiu mioritic” (tot aici se afla și sora sa mai mare, Letiția, căsătorită cu învățătorul Ioan Pavel, primul inspector școlar român din Bistrița). Aici, familia Blaga și-a petrecut verile anilor 1939 și 1940, în liniștea desăvârșită a vieții de la țară fiind elaborat volumul *Diferențialele divine*, parte a *Trilogiei cosmologice*. După cedarea Ardealului de Nord către Ungaria, prin Arbitrajul de la Viena, proprietatea de la Bistrița a fost abandonată, ulterior, în anul 1947, fiind înstrăinată. Toate aceste episoade sunt surprinse, în amănunt, de lucrarea avută în vedere și aduse la cunoștința publicului de autoarea acesteia.

Lucrarea Jeniței Naidin este structurată pe trei capitole, precedate de un amplu studiu introductiv și urmate de o addenda, ambele semnate de istoricul și criticul literar Zenovie Cârlușea, unul dintre cei mai avizați cercetători ai vieții și operei blagiene.

În introducerea volumului (pp. 7-42), cercetătorul Zenovie Cârlușea realizează o scurtă trecere în revistă a însemnărilor blagiene referitoare la momentele petrecute la Bistrița, fie că vorbim de pasaje memorialistice, fragmente epistolare, sau creații lirice și filosofice elaborate în liniștea livezii.

Cel dintâi capitol, „Întâlnirea mea cu Lucian Blaga” (pp. 43-106), contribuția efectivă a Jeniței Naidin la prezentarea periplului bistrițean al familiei Blaga, este de departe cel mai impresionant, oferind informații concrete despre acest episod. Cu răbdarea și competența unui reporter de investigații, Jenița Naidin a desfășurat munca de documentare a volumului atât în bibliotecă, arhive, cât și pe teren, vizitând fosta proprietate a familiei Blaga și realizând interviuri cu urmașii celor către care aceasta a fost înstrăinată.

Al II-lea capitol, „Consemnările unor scriitori despre casa Blaga de la Bistrița” (pp. 107-116), ne prezintă o parte a scriitorilor și oamenilor de știință bistrițeni, care s-au aplecat asupra studierii legăturilor pe care Lucian Blaga le-a avut cu acele meleaguri. Este vorba despre Ioan Pinteș, Victor Știr, Mircea Gelu Buta și Constantin Sănduță, care au prezentat, cu diferite ocazii, informații legate de modul în care Lucian Blaga a achiziționat și înstrăinat proprietatea de la Bistrița, motivele care au determinat abandonarea, înstrăinarea și degradarea acesteia, până în anul 2014, când a fost demolată.

În cel de-al III-lea capitol, „Documentar (fragmente din cărți despre casa Blaga de la Bistrița și nu numai)” (pp. 117-163), autoarea ne prezintă o colecție de mărturii și cercetări dedicate prezenței lui Lucian Blaga la Bistrița, semnate de Cornelia Blaga-Brediceanu (preluate din volumul *Jurnale, 1919, 1936-1939, 1939-1940, 1959-1960*), Dorli Blaga (preluate din volumul *Tatăl meu, Lucian Blaga*), Bazil Gruia (preluate din volumul *Blaga inedit-efigii documentare, volum I și II*), Zenovie Cârlușea (preluate din volumele *Lucian Blaga-studii și articole. Comunicări. Evocări & Interviuri. Comentarii critice, Lucian Blaga, sfârșit de secol, început de mileniu și Lucian Blaga-aspecte mai puțin cunoscute din perioada 1939-1946*) sau Mircea Popa (preluate din articolul

DRD. MIHAI-OCTAVIAN GROZA - RECENZIE

„Din caietele Elenei Daniello. Lucian Blaga, amintiri din călătorii”, publicat în paginile revistei „Apostrof”).

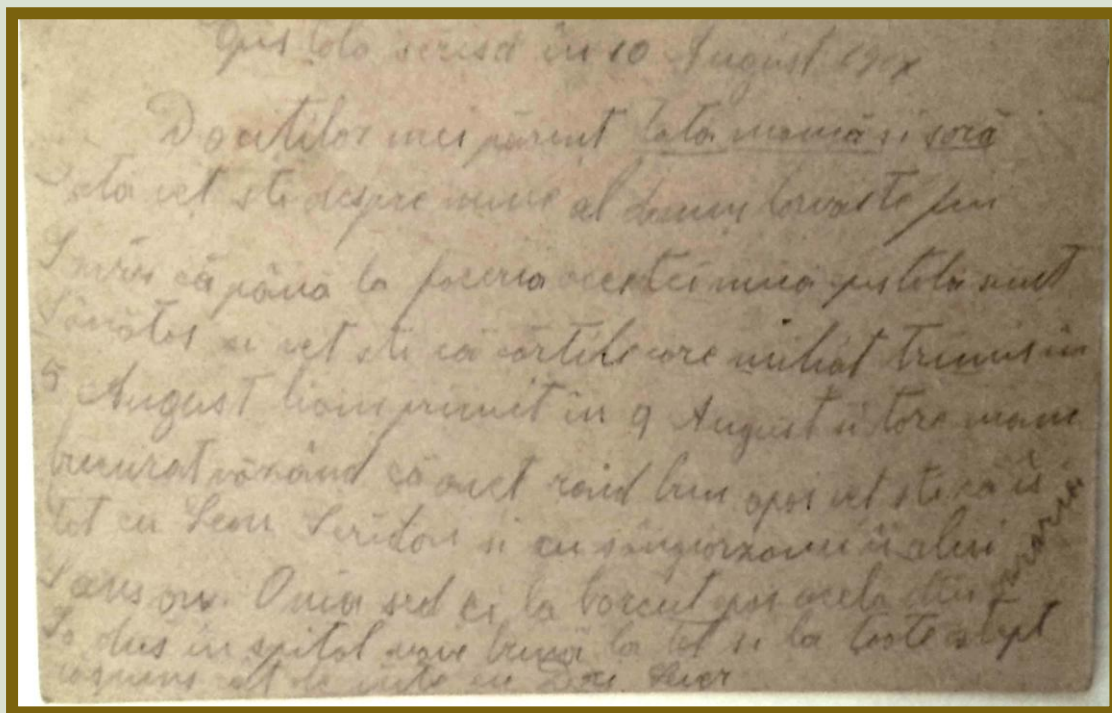
Addenda istoricului și criticului literar Zenovie Cârlușea (pp. 164-202), în fapt un extras din cele două volume ale *Dicționarului esențial. Lucian Blaga-oameni din viața lui* (publicate în anul 2017, respectiv 2018), ne prezintă biografiile unor scriitori și oameni de știință bistrițeni, colaboratori, prieteni sau apropiați ai familiei Blaga, după cum urmează: Liviu Rebreanu (pp. 165-168), Iustin Ilieșiu (pp. 169-170), Bárd Oszkár (pp. 171-172), Gavril Istrate (pp. 173-175), Teodor Mihadaș (pp. 176-178), Gavril Pop (pp. 179-182), Constantin Pavel (pp. 183-185), Alexandru Husar (pp. 186-189), Lucian Valea (pp. 190-196), Aurel Rău (pp. 197-198) și Dumitru Andrașoni (pp. 199-202).

Lucrarea este întregită printr-o anexă fotografică (pp. 208-231), în cadrul căreia sunt valorificate o serie de imagini de epocă (înfățișând familia și locuința Letiției și Ioan Pavel, casa și livada familiei Blaga de lângă Bistrița sau prezențele acestora aici), fotografiile recente, realizate în intervalul 2012-2017, precum și fragmentele de faianță portugheză, aduse de Lucian Blaga de la Lisabona (astăzi, aflate în patrimoniul Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud).

Ne-am fi bucurat dacă lucrarea ar fi beneficiat și de un indice de nume, instrument absolut necesar unui astfel de demers, care ușurează lectura cititorului avizat, specializat, interesat doar de un anumit aspect sau personaj. Afirmatia noastră nu trebuie interpretată ca o critică, ci ca o sugestie/recomandare, de urmat în cazul viitoarelor cercetări ale autoarei sau ediții ale lucrării prezentate.

Episoadele și elementele prezentate pe parcursul lucrării analizate, vin să completeze biografia marelui poet și filosof Lucian Blaga cu informațiile legate de prezența sa la Bistrița și de legăturile cu oamenii de cultură locali, amănunte reliefate parțial în corespondența pe care acesta a purtat-o cu membrii familiei sau cu prietenii apropiați. Considerăm că ne aflăm în fața unei veritabile contribuții documentare, care vine să întregescă informațiile legate de prezența lui Lucian Blaga în anumite puncte ale țării (Sebeș, Brașov, Sibiu, Lugoj, Cluj) sau Europei (Viena, Varșovia, Praga, Berna, Lisabona), prezentate de autori precum Octav Vorobchievici, Nicolae Mares, George G. Potra, Pavel Țugui, Constantin I. Turcu sau Eugeniu Nistor. Din acest motiv, semnalăm apariția lucrării Jeniței Naidin și felicităm efortul depus de aceasta pentru a o publica în anul Centenarului Marii Uniri.

Carte poștală trimisă de **DOCI ILIE** din Feldru prizonier în Italia
în timpul Primului Război Mondial scrisă în 10 august 1917

Doriților mei părinți, tată, mamă și soră

Iată veți ști despre mine al dumneavoastră fiu, scriu că, până la facerea acestei mici epistole sunt sănătos și veți ști că cărțile care mi le-ați trimis în 5 august le-am primit în 9 august și tare m-am bucurat văzând că aveți rând bun, apoi veți ști că îs tot cu Leon Scridon și cu sângerozanul îi a lui Samson Onea, șed ei la Borcut, apoi acela din ... s-a dus la spital.

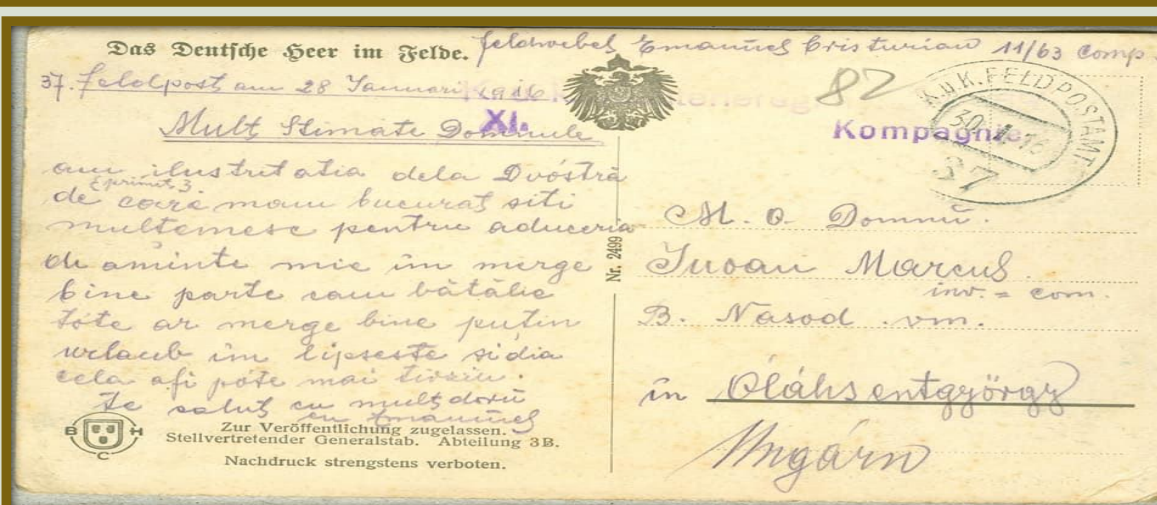
Voie bună la toți și la toate, aștept răspuns cât de iute eu Doci Ilie.

- Aducem mulțumiri d-lui Mircea Ilieși (Feldru – Năsăud) pentru fotografiile –

**Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CENTRUL CULTURAL „JUSTIN SOHORCA” SÂNGEORZ-BĂI**

Carte poștală reprezentând luptă de stradă a armatei germane – 28 ianuarie 1916

Mult stimată Domnule, am primit 3 ilustrații de la D-voastră de care m-am bucurat și-ți mulțumesc pentru aducerea de aminte, mie îmi merge bine, parte cam bătălia tote ar merge bine, puțin urlaub (concediu, s. n.) îmi lipsește și de aceea a fi pote mai târziu. Te salut cu mult doru.

**- Adresată de plutonierul Emanuel Cristurian, din Compania 11, Regimentul 63
Infanterie Bistrița, domnului învățător Ioan Marcu, din Sângeorz Băi -**

(Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Învățător Ioan Marcu* – Aducem mulțumiri d-lui Imre-Károly Tar pentru fotografiile și pentru traducerea textelor de pe cărțile poștale)

**ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229**